

บทที่ 4

ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล กรณีกระทำผิดโดยประมาทตามกฎหมายไทย

4.1 แนวความคิดประมาทในกฎหมายไทย

กฎหมายไทยในยุคดั้งเดิมคงเป็นแต่เพียงจารีตประเพณี บทกฎหมายลายลักษณ์อักษรเป็นแต่เพียงอุปกรณ์ของจารีตประเพณี ต่อมาในยุคศักดินาและยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์กฎหมายจึงถูกใช้เป็นเครื่องมือของชนชั้นปกครองและของรัฐอย่างเด็ดขาดด้วย จารีตประเพณีจึงหมดความสำคัญลงไป ซึ่งกฎหมายไทยนั้นก็ได้รับเอาคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ของอินเดีย โดยไทยรับผ่านมาจากมอญอีกทีหนึ่ง นอกจากนั้นกฎหมายแองโกล-แซกซอน หรือกฎหมายจารีตประเพณี (คอมมอนลอว์) ของประเทศอังกฤษ ได้เข้ามามีอิทธิพลในประเทศไทย และกลายเป็นที่มาอันสำคัญยิ่งอย่างหนึ่งของกฎหมายไทย ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อันเป็นยุคแห่งการปฏิรูปกฎหมายโดยแท้ ต่อมาเมื่อมีการจัดทำประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กฎหมายโรมันก็เข้ามามีบทบาทอย่างมากในกฎหมายไทย เพราะกฎหมายโรมันเป็นแม่บทของประมวลกฎหมายทั่วโลก เมื่อไทยรับเอาวิธีการจัดทำประมวลกฎหมายมาใช้ ก็ย่อมได้รับอิทธิพลจากกฎหมายโรมันด้วยโดยทางอ้อม ฉะนั้นจึงถือได้ว่ากฎหมายโรมันเป็นที่มาอันหนึ่งของกฎหมายไทยปัจจุบัน¹ ส่วนแนวความคิดเรื่องประมาทในกฎหมายไทย ก็ปรากฏมาตั้งแต่ก่อนยุคที่ไทยจะใช้ระบบประมวลกฎหมายแล้ว ซึ่งสามารถลำดับได้ดังนี้

4.1.1 ก่อนมีการจัดทำประมวลกฎหมายอาญา

กฎหมายตราสามดวง

ในกฎหมายตราสามดวงนั้น ความรับผิดชอบทางอาญาและความรับผิดชอบในทางแพ่งมิได้มีการแยกออกจากกันอย่างชัดเจน และบางบทมาตราน่าจะมีใช่เป็นกรณีที่กฎหมายต้องการจะลงโทษบุคคล ทุกคนที่จะต้องรับผิดชอบในการกระทำของตนนั้น แนวความคิดในการแก้แค้นตอบแทนแก่ผู้ละเมิดกฎหมายโดยไม่เลือกว่าผู้นั้นจะได้รู้สึกถึงความผิดที่ตนได้กระทำไปนั้นก็ยังคงมีอยู่ตามเดิม แม้ว่าผู้นั้นจะไม่รู้ว่าการนั้นเป็นความผิดหรือไม่ กฎหมายในสมัยกรุงศรีอยุธยาเท่าที่ตกทอดมาถึงยังแสดงให้เห็นเค้าเงื่อนความคิดเห็นอย่างโบราณอยู่ เพียงแต่เปลี่ยนมาเป็นخذใช้คำสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายและรัฐ เรียกว่า "สินไหม" และ "พินัย" เป็นการปรับ

¹ วิชา มหาคุณ, ประวัติศาสตร์กฎหมายและภาษากฎหมายไทย, พิมพ์ครั้งที่ 3, (เอกสารประกอบการสอนคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523), หน้า.5-8

ในรูปของเงินหรือทรัพย์สินเอาแก่ผู้กระทำความผิด เพื่อชดใช้และในกรณีของการกระทำโดยประมาท ก็ได้มีการบัญญัติไว้ในหลายมาตราของกฎหมายหลาย ๆ ลักษณะด้วยกัน คือ ²

(ก) กฎหมายลักษณะเบ็ดเสร็จ

มาตรา 44 ผู้ใดเผาต้นข้าวลามไปไหม้ข้าวผู้อื่นต้องเสียค่าทำขวัญหมูหนึ่งตัว เหล้าหนึ่งพเนียง และปลูกโรงศาลให้กำนันนั่งรู้เห็น และให้ใช้ข้าวแก่ผู้ที่ไฟไหม้นั้น

- จากบทมาตราดังกล่าว เป็นการแสดงให้เห็นว่ากรณีเป็นประมาทก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สินของผู้อื่น และต้องเสียค่าทำขวัญให้แก่ผู้ได้รับความเสียหาย ตามมาตรานี้ไม่น่าจะถือว่าเป็นการลงโทษไม่ว่าจะเป็นการลงโทษในทางแพ่งหรือทางอาญาตามแนวคิดของกฎหมายสมัยใหม่ แต่น่าจะเป็นการบัญญัติเพื่อเป็นการขอโทษแก่ผู้ที่ได้รับความเสียหายและหาสิ่งของมาชดใช้แทนมากกว่าที่จะเป็นความผิด

มาตรา 153 ซึ่งบัญญัติมีใจความว่า ผู้ใดตากไม้และไม้ผู้เข้าใกล้ ขวานหลุดมือไปโดนเป็นบาปกรรมแก่ผู้ตาย ถ้าขวานหลุดจากมือทั้งตัวทั้งด้ามให้ใช้ค่าคนทำน

- มาตรานี้หมายความว่า เมื่อบุคคลใดตากไม้และตัวขวานซึ่งเป็นด้ามเหล็กหลุดจากด้ามไปถูกผู้อื่นถึงแก่ความตาย เช่นนี้ถือว่ามีเหตุ เป็นการทำให้อื่นถึงแก่ความตายโดยไม่เจตนา และมีใช้กรณีของประมาทแก่กฎหมายก็มีได้มองลึกไปถึงความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผล จึงไม่ต้องรับผิดชอบชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแต่อย่างใด เพียงแต่ช่วยครอบครัวของผู้ตายออกเงินค่าทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตายเท่านั้น ในกรณีนี้ น่าจะเป็นการชดใช้ให้เพื่อชำระมลทินในทางศาลมากกว่า แต่ถ้าเป็นกรณีขวานหลุดจากมือทั้งตัวขวานทั้งด้าม จะเห็นได้ว่าเป็นกรณีของการกระทำโดยประมาทของผู้กระทำโดยแท้ที่ไม่ระมัดระวัง ก่อให้อื่นถึงแก่ความตายต้องรับผิดชอบชดใช้ค่าตัวของผู้ตาย แต่อย่างไรก็ตาม ก็มีได้มีบทบังคับลงโทษในทางอาญาแต่อย่างใด เพียงแต่ต้องช่วยทำบุญอุทิศกุศลให้แก่ผู้ตายหรือชดใช้ค่าตัวให้เท่านั้น

(ข) กฎหมายลักษณะใจ

มาตรา 158 ถ้าอาณาประชาราษฎร์หุงข้าวกินแล้วให้ดับไฟเสีย ถ้าผู้ใดประมาททำให้เพลิงไหม้เรือนถนนนอกเมืองลามไปไหม้เรือนเพื่อนบ้านเสียหาย ให้ทวนด้วยลดหนักที่เพลิงไหม้ หนึ่งยก ตระเวนบกหรือน้ำ สามวัน เอาขึ้นหาหย่าง ตะแลงแกง แล้วให้เอาคา 3 กำเท่าข้อมือจุดเพลิงคลอกกลน และให้ใช้ทรัพย์แก่เพื่อนบ้านที่เพลิงไหม้ ถ้าเจ้าของเรือนไม่อยู่แต่เพลิงเกิดไหม้เรือนถนนลามไปไหม้เรือนเพื่อนบ้านก็ถือเป็นการไม่ระมัดระวังให้ใช้ทรัพย์สิ่งของแต่

² สมพงษ์ ขจรชัยกุล, "ปัญหาการกระทำโดยประมาทในกฎหมายอาญา", (วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์ มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539), หน้า 92-94

กึ่งหนึ่ง ถ้าไหม้ในเมืองให้ทวนด้วยลวดหนึ่งทีเพลิงไหม้หนึ่งยก ที่ตะแลงแกงหนึ่งยก ให้เอาคาเจ็ด
 กำจุดเพลิงคลอกกลน แต่ถ้าไหม้ท้ายสนมหรือริมพระราชวังให้ทวนด้วยลวดหนึ่งทีเพลิงไหม้หนึ่งยก
 ที่ตะแลงแกงสองยก ให้เอาคาเก้ากำจุดเพลิงคลอกกลน ถ้าทำให้เพลิงไหม้ในพระราชวังให้คลอก
 เสียให้ตาย

- มาตรานี้ จะเห็นได้ว่าจะมีทั้งโทษที่ลงอาญากับโทษที่ลงในทางแพ่งปนกันอยู่
 และมีการกำหนดเงื่อนไขของการลงโทษเพื่อลงโทษผู้กระทำให้นักขึ้นด้วย

(ค) กฎหมายลักษณะกรรมศักดิ์ ได้ตราขึ้น เมื่อ จศ.255 (พ.ศ.2336)

มาตรา 2 ผู้ใดบังอาจ ฟัน แทง ทูป ตีกันให้ตาย ทำฉมบ กฤติยา ให้ตาย ใส
 ยาให้กันตาย ไม่แกล้งแต่ทำให้ตายด้วยหาพิจารณามิได้ (คือ ทำโดยประมาท) ให้กำหนดสินไหม
 หนักเบาค่าคน ซายจะมากกว่าหญิง และคนที่แข็งแรงมีประโยชน์ค่าตัวจะสูงสุด

- ตามมาตรานี้ ในกฎหมายลักษณะกรรมศักดิ์ ก็เป็นการลงโทษอันมีลักษณะ
 เป็นการลงโทษในทางแพ่งเช่นกัน

4.1.2 หลังมีการจัดทำประมวลกฎหมายอาญา

(ก) กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว งานปฏิรูปกฎหมายและการ
 ศาลเป็นงานที่มีความสำคัญอันดับแรกของประเทศ เพราะปัญหาอันเกิดจากการขยายการใช้สิทธิ
 สภานอกอาณาเขตมีผลกระทบกระเทือนถึงการบริหารประเทศมากขึ้นในปี พ.ศ.2440
 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงตั้งคณะกรรมการตรวจชำระและร่างประมวล
 กฎหมายขึ้นให้ทำงานร่างกฎหมายโดยเฉพาะ คณะกรรมการได้เลือกทำประมวลกฎหมายอาญา
 หรือที่เรียกกันในขณะนั้นว่ากฎหมายลักษณะอาญา³ การที่ประเทศไทยเลือกทำกฎหมาย
 ลักษณะอาญา ร.ศ.127 ซึ่งเป็นประมวลกฎหมายฉบับแรกของไทย ก่อนประมวลกฎหมายฉบับ
 อื่น ๆ นั้น มีเหตุผลปรากฏชัดเจนในพระราชปรารภของกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 ซึ่งมี
 สาระสำคัญว่า กฎหมายเดิมบกพร่องอยู่ประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งมีความประสงค์จะเลิก
 ศาลกงสุลเสีย เพราะการยอมให้ศาลกงสุลชำระคนในบังคับของเขาได้ยอมทำให้เกิดความลำบาก
 ในการปกครองบ้านเมือง เนื่องจากบุคคลต้องอยู่ในอำนาจศาลและกฎหมายต่าง ๆ กัน ตาม
 สัญชาติของบุคคลนั้น ๆ ซึ่งประเทศญี่ปุ่นก็ประสบปัญหาเช่นเดียวกัน แต่เมื่อประเทศญี่ปุ่นได้จัด

³ วิชา มหาคุณ, ประวัติศาสตร์กฎหมายและภาษากฎหมายไทย, หน้า 50

กฎหมายให้เป็นระเบียบเรียบร้อยให้เป็นแบบแผนวิธีทำนองเดียวกันกับกฎหมายที่ใช้อยู่ในประเทศ
ฝรั่งเศสโดยมาก ต่างประเทศก็ยอมแก่สนธิสัญญาเลิกศาลกงสุล⁴

ดังนั้น ความสำคัญของกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 นั้น นอกจากจะเป็น
ประมวลกฎหมายฉบับแรกของประเทศไทยแล้ว การประกาศใช้ประมวลกฎหมายดังกล่าวยังเป็น
เงื่อนไขประการสำคัญประการหนึ่ง ในกรณีที่ประเทศไทยจะขอยกเลิกสิทธิภายนอกอาณาเขตที่
จำต้องยอมตกลงให้แก่ประเทศมหาอำนาจยุโรปในสมัยนั้นอีกด้วย และเป็นที่ทราบกันดีว่าใน
การจัดทำกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 นี้ ได้มีนักกฎหมายชาวต่างประเทศหลายท่านเข้ามา
มีส่วนสำคัญในการยกร่างจนสำเร็จและประกาศใช้เป็นกฎหมาย⁵

ในกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 นั้น ได้มีการบัญญัติถึงเรื่องประมาทไว้ใน
หมวด 4 ภาค 1 บทบัญญัติภาคทั่วไปนี้ บัญญัติถึงความรับผิดชอบอาญา และเหตุยกเว้น หรือ
ลดหย่อนโทษ มาตรา 43 บัญญัติวางหลักทั่วไปว่าเฉพาะความผิดที่ได้กระทำโดยเจตนาเท่านั้น
จึงจะมีโทษและนิยามความหมายว่าอย่างไรเป็นการกระทำโดยเจตนา การกระทำโดยประมาทไม่
ต้องถูกลงโทษ เว้นแต่กฎหมายบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น อย่างไรก็ตามการกระทำโดยประมาทก็ได้รับ
การนิยามไว้เช่นเดียวกัน

มาตรา 43 แห่งกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 บัญญัติว่า

"ที่ว่า การกระทำโดยประมาทนั้น ทำนองอธิบายว่า บุคคลกระทำโดยมิได้ตั้งใจ
แต่กระทำโดยอาการอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้ คือ

(1) การกระทำโดยปราศจากความระมัดระวังอันควรเป็นวิสัยของปรกติชน ก็ดี

(2) ผู้หาเลี้ยงชีพด้วยศิลปศาสตร์ในกิจการอย่างหนึ่งอย่างใด เช่น เป็นหมอ หรือ
ช่าง เป็นต้น ละเลยการอันควรต้องทำให้ดีในทางศิลปศาสตร์นั้น ก็ดี

(3) ทำฝ่าฝืนกฎหมายข้อบังคับ หรือคำสั่งอันชอบด้วยกฎหมาย ก็ดี

เหล่านี้ถึงกระทำโดยมิได้ตั้งใจ ท่านก็ว่ากระทำโดยฐานประมาท

การกระทำโดยประมาท อ.หยุด แสงอุทัย ได้อธิบายไว้ว่า บุคคลกระทำโดยมิได้
ตั้งใจ คำว่า กระทำโดยมิได้ตั้งใจนั้น หมายถึง กระทำโดยไม่เจตนาเพราะมาตรา 43 ใช้ถ้อย
คำผิด การกระทำโดยประมาทก็เป็นการกระทำโดยตั้งใจเหมือนกันเพียงแต่ไม่เจตนา โดยอาจ

⁴ สุรพล ไตรเวทย์, การร่างประมวลกฎหมายในประเทศไทยสยาม, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน,
2550), น.76-77

⁵ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, "บันทึกของนายยอร์ช ปาดูซี ที่ปรึกษาการร่างกฎหมายของรัฐบาลสยาม
เกี่ยวกับการร่างกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127", วารสารนิติศาสตร์ 18, 2(มิถุนายน 2531) :1

เทียบดูคำแปลภาษาอังกฤษและฝรั่งเศสของกฎหมายลักษณะอาญา และวรรคสุดท้ายที่ใช้คำว่า "ถึงกระทำโดยมิได้ตั้งใจ" ก็หมายความว่าถึงกระทำโดยมิได้มีเจตนาเช่นเดียวกัน

จากมาตรา 43 จึงสามารถแยกองค์ประกอบในการประมาทได้ 2 ประการ คือ⁶

1. ผู้กระทำได้ขาดความระมัดระวังที่ผู้กระทำมีหน้าที่ ซึ่งมาตรา 43 แบ่งออกเป็น 3 กรณี คือ

- (ก) กรณีบุคคลธรรมดา
- (ข) กรณีผู้หาเลี้ยงชีพด้วยศิลปะศาสตร์ และ
- (ค) กรณีการฝ่าฝืนกฎหมาย

2. ในการขาดความระมัดระวังดังที่กล่าวมาในข้อ 1. ผู้กระทำได้กระทำการอันหนึ่งอันใดลงไปโดยมิได้คิดว่าผลแห่งการกระทำซึ่งกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด (เช่น ความตาย) จะเกิดขึ้น

เนื่องด้วยองค์ประกอบข้อ 2 นี้ ใช้ได้สำหรับทั้งสามกรณี คือ กรณีบุคคลธรรมดา กรณีผู้หาเลี้ยงชีพด้วยศิลปะศาสตร์ และกรณีฝ่าฝืนกฎหมาย ข้อบังคับ หรือคำสั่งอันชอบด้วยกฎหมายดังกล่าวแล้ว ฉะนั้นจึงจะกล่าวเฉพาะองค์ประกอบข้อ 1 สำหรับกรณีทั้งสามนี้เท่านั้น

(ก) ผู้กระทำได้ขาดความระมัดระวังที่ผู้กระทำมีหน้าที่ในฐานะเป็นคนธรรมดา (ปกติชน) ซึ่งมาตรา 44 ได้กำหนดหน้าที่ให้ใช้ความระมัดระวังอันเป็นวิสัยของปกติชน ดังนี้

1. ความระมัดระวังตามพฤติการณ์ ได้แก่ ความระมัดระวังอันควรต้องใช้พฤติการณ์นั้น ๆ ซึ่งจะต้องพิจารณาเป็นเรื่อง ๆ ไปว่าผู้กระทำได้ใช้ความระมัดระวังเหมาะสมแก่กรณี เพื่อป้องกันมิให้ผลเกิดขึ้นหรือไม่ ซึ่งในกรณีนี้เป็นการพิจารณาในด้านอำเภอกรณี (objective) คือ พิจารณาจากความชัดเจนแห่งชีวิต ธรรมเนียมประเพณีที่เคยปฏิบัติสำหรับกรณี เช่นว่านั้นว่าควรจะต้องใช้ความระมัดระวังเพียงใด และประกอบด้วย

2. ความระมัดระวังตามฐานะส่วนตัวของผู้กระทำ หมายความว่า ความระมัดระวังนั้นสามารถจะคาดหมายจากผู้กระทำเมื่อได้พิจารณาถึงฐานะส่วนตัวของผู้กระทำแล้ว

⁶ ศ.ดร.หยุด แสงอุทัย, คำอธิบายกฎหมายลักษณะ ร.ศ.127, พิมพ์ครั้งที่ 6, (กรุงเทพ : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2548), หน้า 138-142

ด้วย การพิจารณาถึงฐานะส่วนตัว ได้แก่ การพิจารณาถึงฐานะความเป็นอยู่ เพศ อายุ ศาสนา ความเคยชิน จารีตประเพณี ความเฉลียวฉลาด ความรู้ของผู้กระทำ เป็นต้น การพิจารณาในข้อนี้ หมายถึง ตามฐานะส่วนตัว เขาสามารถเห็นล่วงหน้าว่าผลจะเกิดขึ้น และถ้าเขาใช้ความระมัดระวังอันพึงคาดหมายได้จากฐานะส่วนตัวของเขา เขาป้องกันตัวไม่ให้ผลเกิดขึ้นได้

กฎหมายอาญาเป็นกฎหมายที่จะลงโทษบุคคล ต่อเมื่อบุคคลมีความชั่วร้าย และจะถือว่าบุคคลมีความชั่วร้ายไม่ได้ ถ้าตามฐานะส่วนตัวของเขาไม่สามารถจะใช้ความระมัดระวัง

(ข) ผู้กระทำได้ขาดความระมัดระวังซึ่งผู้กระทำมีหน้าที่ในฐานะเป็นผู้หาเลี้ยงชีพในทางศิลปะศาสตร์ ดังนี้

1. ความระมัดระวังตามพฤติการณ์นั้น หมายความว่า ผู้กระทำจะต้องให้ความระมัดระวัง ซึ่งผู้มีวิชาชีพตามพฤติการณ์เช่นว่านั้นจะพึงกระทำ เช่น แพทย์ เมื่อจะฉีดยาหรือผ่าตัดคนไข้ตามพฤติการณ์ก็ต้องตรวจดูความสะอาดของเครื่องมือเสียก่อน แต่ถ้าเผลอใจจำเป็นต้องผ่าตัดคนไข้ในป่าและเครื่องมือสำหรับแพทย์โดยเฉพาะไม่มีตามพฤติการณ์แพทย์ ก็อาจใช้เครื่องมือที่ดีที่สุดเท่าที่จะหาได้ในที่นั้น

2. ความระมัดระวังตามฐานะส่วนตัว องค์ประกอบในข้อนี้เหมือนกับกรณีบุคคลธรรมดา กล่าวคือ เพียงแต่ผู้กระทำขาดความระมัดระวังตามพฤติการณ์ยังไม่พอเพียงจะถือว่าผู้กระทำ ๆ โดยประมาท จะต้องปรากฏต่อไปว่าตามฐานะส่วนตัวของผู้กระทำก็พึงคาดหมายให้ผู้กระทำใช้ความระมัดระวังเช่นว่านั้นได้ และถ้าผู้กระทำใช้ความระมัดระวังเช่นว่านั้นแล้วผลก็จะไม่เกิดขึ้น แต่ต่างกับกรณีบุคคลธรรมดาในข้อที่ว่าความระมัดระวังในกรณีนี้ต้องมากกว่าคนธรรมดา คือ ต้องใช้ความระมัดระวังอย่างผู้หาเลี้ยงชีพในทางศิลปะศาสตร์นั้น ๆ กล่าวคือ ถ้าเป็นแพทย์ก็ต้องใช้ความระมัดระวังอย่างแพทย์ และบุคคลเช่นว่านี้ จะอ้างว่าได้ใช้ความระมัดระวังเต็มตามสติปัญญาที่ตนมีอยู่ไม่ได้ เพราะเมื่อหาญเข้าดำเนินการตามวิชาชีพใดก็ต้องมีความสามารถใช้ความระมัดระวังตามมาตรฐานของผู้มีวิชาชีพนั้น ๆ

(ค) ผู้กระทำฝ่าฝืน กฎหมายข้อบังคับ หรือคำสั่งอันชอบด้วยกฎหมาย

การประมาทในกรณีนี้เกิดขึ้น เพราะการที่ผู้กระทำฝ่าฝืนกฎหมายข้อบังคับ หรือคำสั่งอันชอบด้วยกฎหมาย แต่กฎหมายข้อบังคับ หรือคำสั่งอันชอบด้วยกฎหมายนั้น ต้องมีความมุ่งหมายที่จะป้องกันภัยอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สินของผู้อื่น การประมาทในกรณีนี้ ไม่จำเป็นต้องพิจารณาตามพฤติการณ์และฐานะส่วนตัว เพราะเป็นการกระทำฝ่าฝืนกฎหมายข้อบังคับ หรือคำสั่งอันชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งต้องใช้บังคับบุคคลเสมอหน้ากันหมด โดยไม่ต้องพิจารณาถึงฐานะส่วนตัวหรือพฤติการณ์ ข้อสังเกตก็คือ เพียงที่ผู้กระทำ ๆ การฝ่าฝืนกฎหมาย ข้อบังคับ หรือคำสั่งอันชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งมุ่งหมายที่จะป้องกันบุคคลให้พ้นอันตราย แล้วเกิดภัยอันตรายขึ้น ยังไม่

เพียงพอที่จะถือว่าการกระทำนั้นเป็นการประมาท จะต้องปรากฏต่อไปว่าภยันตรายได้เกิดขึ้น เนื่องจากการฝ่าฝืนกฎหมาย ข้อบังคับ หรือคำสั่งอันชอบด้วยกฎหมายนั้น หรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คือ จะต้องมีความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลตามทฤษฎีเหมาะสม โดยจะต้องพิจารณาว่าตามความรู้ความชำนาญของมนุษย์ การฝ่าฝืนกฎหมาย ข้อบังคับ หรือคำสั่งอันชอบด้วยกฎหมายนั้น เป็นเหตุให้เกิดผลหรือไม่

(ข) ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ.2499 (ฉบับปัจจุบัน)

กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 ได้ใช้บังคับเกือบ 50 ปี และได้ยกเลิกไป และให้ใช้ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ.2499 เมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2500 (ความประมาทที่เป็นเหตุให้บุคคลต้องรับผิดชอบในทางอาญา ก็เพราะเป็นการแสดงถึงจิตใจชั่วร้ายอย่างหนึ่งรองลงมาจากเจตนาที่ถือเป็นการชั่วร้ายของจิตใจ อันควรต้องปราบปรามด้วยโทษทางอาญา ก็เพราะการกระทำโดยประมาท เป็นการกระทำโดยจิตใจของผู้กระทำไม่นำพาและเฉยเมยต่อผลร้ายที่จะพึงเกิดขึ้นได้จากการกระทำของเขานั้น การลงโทษอาญาอาจได้ผลในการเตือนให้บุคคลระมัดระวังในกา

กระทำมากขึ้นที่จะถือว่าประมาทเป็นลักษณะของจิตใจจัดเข้าในสาระสำคัญทางจิต) ในประมวลกฎหมายอาญาฉบับปัจจุบันนี้ ได้มีการบัญญัติถึงความประมาทไว้เช่นกัน แต่ความประมาทมิได้เป็นมูลเหตุแห่งความรับผิดชอบในทางอาญาโดยทั่วไป เช่น เจตนาตาม 59 วรรคแรก ความประมาทเป็นแต่ข้อยกเว้นให้บุคคลต้องรับผิดชอบเมื่อกระทำโดยประมาท ในกรณีที่กฎหมายบัญญัติไว้โดยเฉพาะเท่านั้น กล่าวคือ เมื่อกฎหมายเห็นว่าในบางกรณีความประมาทอาจเกิดผลเป็นอันตรายร้ายแรงถึงขนาดที่ควรลงโทษอาญา เพียงแต่ให้ผู้กระทำต้องรับผิดชอบแต่อย่างเดียวยังไม่พอ กฎหมายจึงจะบัญญัติโดยเฉพาะให้ผู้กระทำโดยประมาทต้องรับโทษในกรณีนั้น ส่วนรายละเอียดของการกระทำโดยประมาทกฎหมายอาญาฉบับนี้ จะได้กล่าวในหัวข้อต่อไป ⁷

4.2 ความรับผิดชอบทางอาญาของบุคคล กรณีกระทำผิดโดยประมาท

ความประมาทเป็นเหตุให้บุคคลต้องรับผิดชอบในทางอาญา ก็เพราะเป็นการแสดงถึงจิตใจชั่วร้ายอย่างหนึ่งรองลงมาจากเจตนาที่ถือเป็นการชั่วร้ายของจิตใจอันควรต้องปราบปรามด้วยโทษอาญา ก็เพราะการกระทำโดยประมาทเป็นการกระทำโดยจิตใจของผู้กระทำไม่นำพาและเฉยเมยต่อผลร้ายที่จะพึงเกิดขึ้นได้จากการกระทำของเขานั้น การลงโทษอาญาอาจได้ผลในการเตือนให้บุคคลระมัดระวังในการกระทำมากขึ้นที่จะถือว่าประมาทเป็นลักษณะของจิตใจ จัดเข้าใน

⁷ จิตติ ดิงศภัทย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา ภาค 1, พิมพ์ครั้งที่ 3

สาระสำคัญทางจิตใจอันเป็นองค์ประกอบความผิดก็มีเพียงเท่าที่กล่าวนี้ แต่การพิจารณาว่าเมื่อใดจึงจะถือว่าบุคคลได้กระทำโดยประมาทนั้นหาได้พิจารณาจิตใจ (subjective) ของบุคคลว่าผู้กระทำได้ประสงค์ต่อผล หรือย่อมนิ่งเห็นผลเช่นอย่างเจตนาไม่ หากแต่พิจารณาจากการกระทำของเขา (objective) ต่างหากว่าถึงระดับที่ควรกระทำแล้วหรือไม่⁸

ในส่วนของประเทศไทยเอง ไม่ได้มีการแบ่งแยกการกระทำโดยประมาทออกเป็นประมาทโดยรู้ตัว (bewusste Fahrlässigkeit) และกรณีของประมาทโดยไม่รู้ตัว (unbewusste Fahrlässigkeit) ตามแบบกฎหมายของประเทศซวิตเซอร์แลนด์ และก็ไม่ได้แบ่งเป็นประเภทโดยรู้ตัว (recklessness) และประมาทธรรมดา (negligence) ตามระบบกฎหมายของประเทศคอมมอนลอว์แต่อย่างใด อย่างไรก็ตามกฎหมายไทยประมาทตามมาตรา 59 วรรคสี่ รวมถึงประมาทธรรมดา และประมาทโดยไม่รู้ตัวทั้งสองกรณี⁹

มาตรา 59 วรรค 4 บัญญัติว่า “กระทำโดยประมาทได้แก่ กระทำความผิดมิใช่โดยเจตนา แต่กระทำโดยปราศจากความระมัดระวัง ซึ่งบุคคลในภาวะเช่นนั้นจักต้องมีตามวิสัยและพฤติการณ์ และผู้กระทำอาจใช้ความระมัดระวังเช่นนั้นได้ แต่หาได้ใช้ให้เพียงพอไม่” จึงสามารถแยกองค์ประกอบได้ดังนี้ คือ

1. ไม่ใช่เป็นการกระทำโดยเจตนา

หากเป็นการกระทำโดยเจตนาแล้ว ไม่ว่าจะเจตนาประเภทประสงค์ต่อผลหรือเล็งเห็นผล ก็ไม่ใช่การกระทำโดยประมาท การกระทำโดยประมาทนั้น ผู้กระทำจะต้องไม่มีเจตนาใด ๆ เลย การไม่มีเจตนา นั้น อาจเป็นเพราะ (1) ไม่รู้ข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบภายนอกของความผิด เช่น ไม่รู้ว่าเป็นคน แต่เข้าใจว่าเป็นหมาป่าจึงยิงไป หรือ (2) รู้ข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบภายนอกของความผิด แต่ไม่ประสงค์ต่อผลหรือเล็งเห็นผล เช่น รู้ว่าในห้องมีคนนั่งอยู่ใกล้ ๆ แต่ยัยหีบปืนขึ้นมาทำความสะอวดทำให้ปืนลั่นถูกคนตาย เป็นต้น¹⁰

อนึ่ง แม้ว่าบทบัญญัติคำว่ากระทำโดยประมาทจะมีได้บัญญัติว่าต้องกระทำโดยรู้สำนึก คำว่ากระทำในที่นี้ก็ต้องเข้าใจว่าเป็นการกระทำ หรือละเว้นกระทำโดยรู้สำนึก เช่นเดียวกับการกระทำโดยเจตนา การกระทำโดยไม่รู้สำนึก เช่น เวลาละเมอ หรือป่วยจนไม่รู้สีกตัว ไม่เป็นการกระทำจึงไม่ประมาท อาจถือได้ว่าไม่มีการกระทำในระหว่างที่เมาถึงขนาดนั้น ถ้าพิจารณาเพียงในตอนนั้นก็ไม่มีอะไรที่จะเป็นประมาท แต่อาจพิจารณาย้อนไปอีกถึงพฤติการณ์

⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 196

⁹ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, คำอธิบายกฎหมายอาญาภาค 1, (สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ : กรุงเทพฯ, 2544), หน้า 249

¹⁰ เรื่องเดียวกัน

ขณะจะเสพสุราเมา ก่อนที่จะเมาและกระทำการนั้น พฤติการณ์ในตอนนั้น ก็เป็นการกระทำอันอาจเป็นเหตุที่ถือว่าประมาทก็ได้ ถ้าคนที่ จะกระทำการนั้นควรรู้ว่าถ้าตัวเมาแล้วอาจเกิดเหตุร้าย เช่นนั้นขึ้นได้ ก็ยังขึ้นเสพสุราเมา ก็ได้ชื่อว่าเขามีความประมาทตั้งแต่แรกเสพสุรายาเมา ความเมาและการกระทำในระหว่างที่เมาก็เป็นผลมาจากความประมาทตั้งแต่แรกนั่นเอง¹¹

2. กระทำโดยปราศจากความระมัดระวัง ซึ่งบุคคลในภาวะเช่นนั้นจักต้องมีตามวิสัยและพฤติการณ์

การกระทำโดยประมาทอาจเป็นการกระทำโดยปราศจากความระมัดระวัง หรือระมัดระวังไม่พอ ความสำคัญจึงอยู่ที่ว่าระดับความระวังเพียงใดจึงจะพอที่จะคุ้มครองให้เกิดความรับผิดชอบประมาท มิใช่ว่าบุคคลจะต้องเว้นการกระทำทั้งหลายที่เป็นการเสี่ยงภัยเสียโดยเด็ดขาด เพราะทุกสิ่งทุกอย่างย่อมมีโอกาสเกิดภัยได้ทั้งนั้น เหตุนี้บุคคลจึงไม่จำเป็นต้องใช้ความระมัดระวังอย่างที่สุด จนจะมีผลให้ไม่ต้องทำอะไรเสียเลย บุคคลยังอาจกระทำการที่เป็นการเสี่ยงภัยได้อยู่ ตราบเท่าที่ได้กระทำโดยใช้ความระวัง ซึ่งบุคคลในภาวะเช่นนั้นจักต้องมีตามวิสัย และพฤติการณ์ หากขาดหรือหย่อนความระวังเช่นนั้นไป จึงจะเป็นกระทำโดยประมาท เพราะฉะนั้นจึงต้องสมมุติบุคคลขึ้นในภาวะเดียวกับผู้กระทำเปรียบเทียบว่า บุคคลโดยทั่วไปในภาวะเช่นนั้นควรใช้ความระวังแค่ไหน มิใช่ว่าพิจารณาว่าผู้กระทำนั้นเอง คิดว่าเขากระทำโดยระมัดระวังพอแล้วหรือยัง การสมมุติบุคคลขึ้นเปรียบเทียบเช่นนี้จึงต้องมีภาวะเช่นเดียวกับผู้กระทำทุกอย่าง เว้นแต่ความระวังเท่านั้น ซึ่งไม่เป็นข้อสมมุติด้วยว่าผู้กระทำกับบุคคลที่สมมุติขึ้นนั้นมีความระวังเท่ากันหรือไม่ มิฉะนั้นก็จะกลายเป็นการพิจารณาความระมัดระวังของผู้กระทำเอง ไม่มีการเปรียบเทียบกับความระวังของบุคคลทั่วไปในภาวะเช่นเดียวกัน ดังที่กฎหมายบัญญัติไว้ ภาวะของบุคคลที่สมมุติขึ้นนั้น ตามมาตรา 59 วรรค 4 บัญญัติขยายความออกไปว่าเป็นภาวะเช่นเดียวกันตามวิสัยและพฤติการณ์¹²

- วิสัย หมายถึง ลักษณะที่เป็นอยู่ของบุคคลผู้กระทำ บางทีก็เรียกว่าสภาพภายในตัวผู้กระทำ เช่น เป็นเด็ก พิการ หรือบกพร่องในทางกายหรือจิตใจ การวินิจฉัยความระวังของเด็กก็ต้องถือระดับความระวังของเด็กทั่วไปในลักษณะเดียวกันกับผู้กระทำ คนเมาสุราจะใช้ความระวังอย่างคนธรรมดาไม่ได้จึงต้องวินิจฉัยอย่างคนเมาด้วยกันนั่นเอง ความรู้ข้อเท็จจริงบางอย่างในเวลากระทำก็เป็นเหตุที่อาจทำให้ความระวังเปลี่ยนแปลงไป เช่นรู้ว่าปืนบรรจุกระสุนก็ต้องใช้ความระวังมากขึ้นกว่าปืนไม่บรรจุกระสุน สำหรับกิจการที่ผู้ที่มีความชำนาญหรือฝีมือยิ่งกว่าคนธรรมดาเป็นผู้กระทำก็ทำนองเดียวกันต้องใช้ความระมัดระวังที่บุคคลในลักษณะเช่นนั้นควรต้องใช้

¹¹ จิตติ ดิงศภัทย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญาภาค 1, หน้า 198

¹² เรื่องเดียวกัน

ด้วย จะฟังว่าคนธรรมดาใช้ความระมัดระวังได้เพียงใด ผู้กระทำก็ได้ใช้ความระมัดระวังเช่นเดียวกันนั้นแล้ว ไม่ได้ เพราะต้องพิจารณาตามภาวะของบุคคลในลักษณะของผู้มีฝีมือหรือความชำนาญที่ควรกระทำการเช่นเดียวกันนั้น อาทิ แพทย์

- พฤติการณ์ หมายถึง ข้อเท็จจริงประกอบการกระทำ บางทีก็เรียกว่าเหตุภายนอกตัวผู้กระทำ เช่นในการขับรถได้แก่ สภาพรถ ถนน แสงสว่าง ความพลุกพล่านของการจราจร หรือในการใช้ปืนก็ได้แก่ ปืนชนิดไหน บรรจุกระสุนหรือไม่ ข้อเท็จจริงเหล่านี้เป็นข้อที่ต้องนำมาคำนึงว่า ในพฤติการณ์เช่นนั้นบุคคลในลักษณะเช่นผู้กระทำควรระมัดระวังเพียงไหน ถ้าขาดไปจึงเป็นประมาท

ส่วนข้อความที่ว่า ผู้กระทำอาจใช้ความระมัดระวังที่จักต้องมีตามวิสัยและพฤติการณ์ได้ แต่หาได้ใช้ให้เพียงพอไม่นั้น คงจะหมายความว่า แม้ตามปกติควรใช้ความระมัดระวังในระดับหนึ่ง แต่ถ้ากรณีมีพฤติการณ์พิเศษที่ผู้กระทำไม่สามารถใช้ความระมัดระวังในระดับเดียวกันนั้นได้ ก็ไม่เป็นประมาท ต่อเมื่อไม่ใช้ความระมัดระวังให้พอเท่าที่อาจใช้ได้จึงจะเป็นประมาท ความจริงข้อนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งของพฤติการณ์ในขณะกระทำนั่นเอง เช่น ในเวลาเกิดอุบัติเหตุอาจต้องทำปฐมพยาบาลโดยฉุกเฉินเท่าที่มีอุปกรณ์จะใช้ได้ ในขณะที่ แม้จะไม่ถูกต้องตามวิธีที่ควรกระทำในโรงพยาบาลตามปกติ แต่ไม่สามารถทำได้ดีกว่านั้นก็ไม่นับเป็นประมาท

เรื่องขนาดของความระมัดระวังในความผิดประมาทที่ผู้กระทำจะต้องมีเพียงใดนั้นในมาตรา 59 ของประมวลกฎหมายอาญาปัจจุบันไม่ได้วางระดับไว้นอกเหนือไปกว่าตามวิสัยและพฤติการณ์ซึ่งอาจมีมากน้อยแล้วแต่ภาวะนั้น ๆ กรณีนี้มีผู้ให้ความเห็นว่าขนาดของความระมัดระวังนั้นควรขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงเป็นเรื่อง ๆ ไป ที่ไม่อาจวางหลักกฎหมายได้เพียงแต่อยู่ที่ว่าผู้กระทำจะกระทำตามมาตรฐานหรือระดับที่กฎหมายต้องการหรือไม่ และมาตรฐานที่กฎหมายต้องการก็คือ "ความระมัดระวังของผู้ที่อยู่ในสภาวะเช่นนั้น" ยืนอยู่ในรองเท้าคู่เดียวกับจำเลย (standing in the defendant's shoes) และต้องถือเอามาตรฐานตามความต้องการของสังคมยิ่งกว่าถือเอาความรู้สึกนึกคิดของแต่ละบุคคลเป็นหลักว่าอะไรควรทำ หรืออะไรไม่ควรทำ แต่ทั้งนี้ต้องให้ศาลพิจารณาข้อเท็จจริงเป็นแต่ละกรณีไป ¹³

¹³ สมพงษ์ ขจรชัยกุล, "ปัญหาการกระทำโดยประมาทในกฎหมายอาญา", (วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัย คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539), หน้า 120

4.3 ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล

ความผิดอันเกิดจากการกระทำโดยประมาทนั้นเป็นความผิดที่ต้องการผล ดังนั้นจึงต้องมีความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำโดยประมาทกับผลที่เกิดขึ้น และเมื่อความผิดนี้ผู้กระทำมิได้มีเจตนา จึงมีการพยายามกระทำความผิดโดยประมาทมิได้ ขณะเดียวกันก็จะมีการร่วมกันกระทำโดยประมาทมิได้ แต่อาจมีผู้รับผิดในกรณีประมาทได้หลายรายหากต่างคนต่างกระทำโดยประมาทแล้วเกิดความเสียหายขึ้น

ทฤษฎีที่สำคัญที่นำมาพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล¹⁴

1. ทฤษฎีเงื่อนไข (The condition theory)

ตามทฤษฎีนี้การกระทำทุกอย่าง ย่อมถือว่าเป็นเหตุที่ทำให้เกิดผล หากไม่มีการกระทำเช่นนั้น ผลก็จะไม่เกิด และแม้ว่าเหตุนั้นจะมีอยู่ในตัวผู้กระทำเองก็ตาม เป็นการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลโดยกว้าง หากใช้อย่างเคร่งครัดก็อาจทำให้เกิดความรับผิดชอบอย่างกว้างขวาง เช่น ก. ทำร้าย ข. เพียงเบาๆ แต่ ข. เป็นโรคโลหิตไหลไม่หยุดหรือไม่รักษาบาดแผล หรือเพราะความประมาทของบุคคลอื่น ก. ต้องรับผิดชอบทั้งสิ้น เนื่องจากทฤษฎีเงื่อนไขนี้เป็นการให้บุคคลต้องรับผิดชอบอย่างกว้าง จึงจำกัดเฉพาะในกรณีที่ผู้กระทำมีเจตนาให้ผลเช่นนั้นเกิดขึ้น โดยรู้ถึงสภาพการณ์ทุกอย่าง จึงจะเป็นความผิด เช่น หาก ก. รู้ว่า ข. เป็นโรคโลหิตไหลไม่หยุด ก. จึงทำร้าย ข. เพราะในเรื่องทฤษฎีเงื่อนไขนี้หากผู้กระทำมีเจตนาและผลเกิดแล้วไม่ว่าผู้กระทำจะกระทำด้วยวิธีใดๆ ก็ไม่เป็นเรื่องสำคัญ ต้องถือว่ามีความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลทั้งสิ้น

2. ทฤษฎีเหตุเหมาะสม (The adequate cause)

ทฤษฎีเหตุเหมาะสมหรือทฤษฎีผลธรรมดา นี้ คือการดูว่าเหตุอย่างนี้เหมาะสมที่จะก่อให้เกิดผลอย่างนั้นหรือไม่ ซึ่งจะต้องพิจารณาจากตัวผู้กระทำ และลักษณะของการกระทำว่าสามารถทำให้เกิดผลเช่นนั้นได้หรือไม่ กล่าวคือบุคคลธรรมดาสามารถเห็นได้หรือไม่ว่าการกระทำดังกล่าวจะส่งผลเช่นใด เช่น ทำร้ายเขาสลบแล้วทิ้งไว้กลางทุ่งนาขณะมีฝนตก หากต่อมา เขาปอดบวมตาย ดังนี้เป็นผลธรรมดาที่เกิดขึ้นได้ แต่หากเป็นกรณีที่ผู้กระทำเพียงแต่ชวนหน้าเล็กน้อย แต่ผู้เสียหายเป็นโรคโลหิตไหลไม่หยุดอยู่ก่อนจึงถึงแก่ความตาย ต้องดูว่าลักษณะของการชวนหน้านั้น โดยทั่ว ๆ ไปจะทำให้ถึงตายได้หรือไม่ หากเหตุดังกล่าวไม่ใช่เหตุเหมาะสม ผู้กระทำก็ไม่ต้องรับผิดในผลนั้นซึ่งคนทั่วไป ก็ไม่อาจคาดเห็นได้

¹⁴ ทวีเกียรติ มินะกะนิษฐ , คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาคทั่วไป , พิมพ์ครั้งที่ 9 , (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ จิณณุชน,2551) ,หน้า 58-60

ทฤษฎีเหตุเหมาะสมและทฤษฎีเงื่อนไขนี้ เป็นทฤษฎีที่มีการนำมาใช้มากที่สุดในการวินิจฉัยคดี ตามหลักกฎหมายอาญาแล้วมีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องคือ มาตรา 63 ซึ่งบัญญัติว่า

“ ถ้าผลของการกระทำผิดใดทำให้ผู้กระทำได้รับโทษหนักขึ้น ผลของการกระทำผิดนั้นต้องเป็นผลที่ตามธรรมชาติย่อมเกิดขึ้นได้ ” มาตรานี้กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล

ในกรณีที่กฎหมายกำหนดโทษหนักขึ้นเพราะผลของการกระทำว่า ผลนั้นต้องเป็นผลที่ตามธรรมชาติย่อมเกิดขึ้นได้ จึงเป็นการกำหนดตามทฤษฎี “ เหตุเหมาะสม ”

ผลของการกระทำที่ทำให้ผู้กระทำได้รับโทษหนักขึ้น ประมวลกฎหมายอาญาได้บัญญัติไว้ในความผิดหลายประเภทด้วยกัน เช่น¹⁵

- ในความผิดประเภทที่ผลเกิดขึ้นเกินกว่าเจตนา เช่น ผู้กระทำการกระทำโดยเจตนาเพียงทำร้ายร่างกาย แต่ผลของการกระทำเป็นเหตุให้ผู้ถูกกระทำถึงแก่ความตาย ตามมาตรา 290
- ในความผิดที่มีได้เจตนาโดยตรงแต่เป็นความผิดที่ผลอาจเกิดขึ้นได้ ความผิดประเภทนี้ผู้กระทำมิได้ประสงค์ต่อผล แต่อาจเห็นผลได้ว่า ผลเช่นนั้นอาจเกิดขึ้นได้แล้วยังคงเสี่ยงกระทำไป เช่น การวางเพลิงเผาทรัพย์ ตามมาตรา 217, 218 หรือทำให้เกิดระเบิด ตามมาตรา 221, 222 ถ้าผลของการกระทำเป็นเหตุให้บุคคลอื่นถึงแก่ความตายหรือรับอันตรายสาหัส ผู้กระทำก็ต้องรับโทษสูงขึ้นตามมาตรา 224
- ในความผิดที่ได้กระทำโดยเจตนาไม่เจาะจง เช่น การทำร้ายร่างกาย อาจเป็นความผิดตามมาตรา 391, 295 หรือ 297 ก็ได้ แล้วแต่ผลของการกระทำที่จะเกิดขึ้น
- ในความผิดที่กระทำโดยประมาท เช่น ทำให้ผู้อื่นได้รับอันตรายโดยประมาทซึ่งอาจเป็นความผิดตาม มาตรา 390, 300 หรือ 291 แล้วแต่ผลของการกระทำ การหน่วงเหนี่ยวกักขังผู้อื่นโดยประมาท ตามมาตรา 311 เป็นต้น

¹⁵ โกเมน ภัทรภิรมย์, ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลแห่งการกระทำ, บทบัญญัติ

4.4 ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล ตามกฎหมายไทย

ในปัจจุบัน เรื่องความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลในประเทศไทยนี้ ทั้งนักกฎหมาย และแนวทาง คำพิพากษาศาลฎีกาเอง ก็มีความเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า นิติบุคคลเอง ก็ต้องมีความรับผิดชอบในทางอาญา ทั้งนี้โดยให้เหตุผลเกี่ยวกับความจำเป็นในการประกอบการค้าพาณิชย์ในสมัยใหม่ ซึ่งส่วนใหญ่ได้กระทำในรูปแบบของนิติบุคคล ดังนั้น หากจะถือว่านิติบุคคลไม่อาจกระทำความผิดทางอาญาได้ ก็อาจส่งผลที่ไม่พึงปรารถนาแก่สังคม ซึ่งแท้จริงเรื่องของนิติบุคคลเองมิใช่เป็นเรื่องใหม่สำหรับกฎหมายไทย เพราะพบว่าในสมัยตั้งแต่กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 ก็มีบัญญัติถึงเรื่องของนิติบุคคลไว้แล้ว ในส่วนที่ 11 ที่ว่าด้วยความผิดอันเกี่ยวแก่ห้างหุ้นส่วน บริษัท สมาคมและมูลนิธิ โดยบัญญัติไว้ตั้งแต่ มาตรา 341 ถึง มาตรา 370 ซึ่งในส่วนที่ 11 นี้ เป็นส่วนที่มีการตรา ขึ้นใหม่ โดยพระราชบัญญัติเพิ่มเติมกฎหมายลักษณะอาญา พุทธศักราช 2468 ต่อมา เมื่อมีการยกเลิกกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 และใช้บังคับประมวลกฎหมายอาญาฉบับปัจจุบันแทน ก็ไม่ปรากฏว่ามีบทบัญญัติความผิดอันเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด สมาคม และมูลนิธิ เจกเช่นเดียวกับที่เคยบัญญัติไว้ในส่วนที่ 11 ในกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 แต่ส่วนของความผิดอันเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด สมาคมและมูลนิธิ ได้มีการบัญญัติแยกออกมาอยู่ในพระราชบัญญัติกำหนดความผิดเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด สมาคม และมูลนิธิ พ.ศ.2499 นอกจากนี้ได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการพิจารณาคดีที่นิติบุคคลเป็นจำเลยไว้ในมาตรา 7 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งตราขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2477¹⁶ ทั้งนี้ จึงเห็นได้ว่ากฎหมายไทยได้มีบทบัญญัติยอมรับความผิดของนิติบุคคลมาช้านานแล้ว แต่บทบัญญัติที่ว่าความผิดดังกล่าวก็ยังไม่คลุมถึงนิติบุคคลอีกหลายจำพวก และยังคงมีความผิดทางอาญาอีกเป็นจำนวนมากที่กฎหมายมิได้บัญญัติไว้โดยตรง จึงต้องพิจารณาจากเจตนารมณ์ของกฎหมายแต่ละฉบับเป็นเกณฑ์ รวมทั้งจากตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกาต่าง ๆ ซึ่งพอวางหลักเกณฑ์ได้ดังนี้¹⁷

¹⁶ วรณี ปิยะอารีธรรม, "ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล : ศึกษาเฉพาะกรณีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา", (วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์บัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549), หน้า 1-2

¹⁷ สุนัย มโนมัยอุดม, "ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล", อุลพาห 31 (กรกฎาคม - สิงหาคม), : 18-21

1) กรณีที่กฎหมายกำหนดความรับผิดแก่นิติบุคคลโดยตรง เช่น พระราชบัญญัติกำหนดความผิดเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด สมาคม และมูลนิธิ พ.ศ.2499 พระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ.2510 พระราชบัญญัติประกันวินาศภัย พ.ศ.2510 พระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ.2521 พระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจเงินทุน ธุรกิจหลักทรัพย์ และธุรกิจเครดิตฟองซิเอร์ พ.ศ.2522 เป็นต้น กรณีเช่นนี้กฎหมายมักจะกำหนดหน้าที่ให้นิติบุคคลต้องปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง และเมื่อนิติบุคคลไม่ปฏิบัติตามหรือฝ่าฝืนปฏิบัติลงไปก็จะเป็นความผิด และความผิดบางฐานดูเหมือนว่าจะไม่ต้องเจตนา เช่น ตามพระราชบัญญัติกำหนดความผิดเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด สมาคม และมูลนิธิ ๔ มาตรา 10 บัญญัติว่า “บริษัทจำกัดใดไม่มีสมุดทะเบียนผู้ถือหุ้นตามมาตรา 1138 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 20,000 บาท

2) กรณีที่กฎหมายมิได้บัญญัติเอาผิดแก่นิติบุคคลโดยตรง แต่ได้มีบทบัญญัติถึงความผิดของนิติบุคคลโดยปริยาย กรณีเช่นนี้ย่อมถือว่า นิติบุคคลอาจกระทำความผิดได้ เช่น พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2521 มาตรา 46 พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ.2522 มาตรา 88 พระราชบัญญัติกำหนดราคาสินค้าและป้องกันการผูกขาด พ.ศ.2522 มาตรา 47 และพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ.2522 มาตรา 59 บัญญัติเป็นทำนองเดียวกันว่า ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดซึ่งต้องรับโทษเป็นนิติบุคคลนั้น กรรมการ ผู้จัดการ หรือผู้แทน ต้องร่วมรับผิดด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้รู้เห็นยินยอมด้วย นอกจากนี้มีพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ.2522 มาตรา 72 บัญญัติไว้ทำนองเดียวกัน

3) กรณีที่มีได้มีบทบัญญัติของกฎหมาย กำหนดเป็นความผิดทางอาญาของนิติบุคคลไว้โดยตรง หรือโดยปริยาย แต่กฎหมายกำหนดให้บุคคลธรรมดาต้องรับผิดในการกระทำของผู้อื่นด้วย นิติบุคคลก็ควรต้องมีความรับผิดเช่นเดียวกัน เช่น พระราชบัญญัติมาตราซึ่ง ตวง วัด พ.ศ.2466 มาตรา 33 กำหนดให้ตัวการหรือนายจ้าง ต้องรับผิดในการกระทำของตัวแทนหรือลูกจ้าง ซึ่งกระทำเพื่อประโยชน์ของตัวการหรือนายจ้าง นอกจากนี้มีพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ.2510 มาตรา 10 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแร่ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2516 บัญญัติทำนองเดียวกัน (ฎ.1604/2522) บางกรณีกฎหมายมิได้บัญญัติไว้โดยตรง แต่เห็นได้จากลักษณะที่กฎหมายบัญญัติไว้เป็นความผิดเฉพาะตัว เช่น ผู้รับสัมปทานบัตรทำเหมืองแร่ต้องรับผิดในการกระทำของผู้จัดการ (ฎ.185/2489) ผู้รับใบอนุญาตตั้งร้านฝิ่นต้องรับผิดในการกระทำของผู้จัดการตามกฎหมายว่าด้วยฝิ่น แม้ตนเองจะมิได้รู้เห็นในการกระทำด้วย (ฎ.156-157/2483) บริษัทเจ้าของ

หนังสือพิมพ์ต้องรับผิดชอบหมิ่นประมาท (ฎ.265/2473) และ (ฎ.9521/2474) และบริษัทผู้รับใบอนุญาตให้ประกอบกิจการขนส่งต้องรับผิดชอบ (ฎ.2485/2519) และ (ฎ.674/2520)

4) กรณีที่ถือได้ว่าการกระทำของผู้แทนของนิติบุคคลเป็นการกระทำของนิติบุคคลนั่นเอง กรณีเช่นนี้ก็โดยอาศัยหลักเกณฑ์ที่ว่า นิติบุคคลเป็นเพียงบุคคลที่กฎหมายสมมติขึ้นจึงไม่สามารถกระทำการหรือแสดงเจตนาได้ด้วยตนเอง แต่ต้องกระทำโดยทางผู้แทนของนิติบุคคลเพื่อผู้แทนของนิติบุคคลแสดงเจตนาซึ่งอยู่ในอำนาจหน้าที่ของผู้แทนในทางการของการดำเนินกิจการตามวัตถุประสงค์ของนิติบุคคล เจตนาอันนั้นก็ผูกพันนิติบุคคลและต้องถือว่าเป็นเจตนาของนิติบุคคลนั่นเอง ฉะนั้นนิติบุคคลจึงอาจมีเจตนาอันเป็นองค์ประกอบความผิดในทางอาญาและกระทำความผิด ซึ่งผู้กระทำต้องมีเจตนารวมทั้งต้องรับโทษทางอาญาเท่าที่ลักษณะแห่งโทษเปิดช่องให้ลงแก่นิติบุคคลได้ ซึ่งต้องพิจารณาตามสภาพความผิด พฤติการณ์แห่งการกระทำและอำนาจหน้าที่ของผู้แทนนิติบุคคล ประกอบกับวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลเป็นราย ๆ ไป เช่น ฎ. 787/788-2506 ศาลฎีกาได้พิพากษาลงโทษจำเลยซึ่งเป็นนิติบุคคลในความผิดอาญาทั่วไปฐานเลียนเครื่องหมายการค้าตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 274 , 275 ซึ่งคำพิพากษาในคดีนี้ถือได้ว่าเป็นคำพิพากษาศาลฎีกาที่มีความสำคัญ กล่าวคือในคดีนี้ศาลฎีกาได้วางหลักซึ่งถือได้ว่าเป็นแนวบรรทัดฐานในการใช้วินิจฉัยคดีที่นิติบุคคลกระทำความผิดโดยที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาครั้งที่ 6/2506 ได้วางหลักไว้ชัดเจนว่า “เจตนาของนิติบุคคลย่อมแสดงออกทางผู้แทนของนิติบุคคล เมื่อผู้แทนของนิติบุคคลแสดงเจตนาซึ่งอยู่ในอำนาจหน้าที่ของผู้แทนในทางการของการดำเนินกิจการตามวัตถุประสงค์ของนิติบุคคล เจตนาอันนั้นก็ผูกพันนิติบุคคล และต้องถือว่าเป็นเจตนาของนิติบุคคลนั่นเอง ฉะนั้นนิติบุคคลจึงอาจมีเจตนาอันเป็นองค์ประกอบความผิดในทางอาญา และกระทำความผิดซึ่งผู้กระทำต้องมีเจตนารวมทั้งต้องรับโทษทางอาญาเท่าที่ลักษณะแห่งโทษเปิดช่องให้ลงแก่นิติบุคคลได้ ซึ่งต้องพิจารณาตามลักษณะความผิด พฤติการณ์แห่งการกระทำ และอำนาจหน้าที่ของผู้แทนนิติบุคคลประกอบกับวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลเป็นราย ๆ ไป” และให้คดีนี้ ศาลก็ได้ถือว่าการกระทำของผู้จัดการห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล ได้กระทำไปในอำนาจหน้าที่ทางการค้าอันเป็นวัตถุประสงค์ และเพื่อประโยชน์ในทางการค้าของห้างหุ้นส่วน จึงถือได้ว่าเป็นเจตนา และการกระทำของห้างหุ้นส่วนฉะนั้นห้างหุ้นส่วนจึงต้องรับผิดชอบทางอาญาในความผิดฐานเลียนเครื่องหมายการค้าของผู้อื่นโดยมิชอบด้วย

จากแนวคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าว พอวางเป็นหลักในการวินิจฉัยถึงกรณีที่นิติบุคคลจะต้องรับผิดชอบในทางอาญาดังนี้

1. ต้องเป็นการกระทำของผู้แทนนิติบุคคล
2. ผู้แทนต้องกระทำภายในขอบเขตอำนาจหน้าที่ของผู้แทน ทางการของการดำเนินการตามวัตถุประสงค์ และเพื่อประโยชน์ของนิติบุคคลนั้น

3. สภาพความผิดและลักษณะแห่งโทษเปิดช่องให้ลงโทษแก่นิติบุคคลได้

คำวินิจฉัยของศาลฎีกาในคดีนี้ หากเปรียบเทียบกับหลักของกฎหมายต่างประเทศ ก็จะพบว่าคล้ายกับการที่ศาลอังกฤษวางหลักเรื่อง Alter Ego (identification theory) ในคดี I.C.R. Haulage (1994) และมีการปรับใช้เรื่อยมาในประเทศอังกฤษ และประเทศแคนาดา ซึ่งคำพิพากษาศาลฎีกาคดีนี้ เท่ากับเป็นการที่ศาลไทยพยายามจะวางหลักในเรื่องความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคลว่า จะต้องมีความรับผิดทางอาญาเป็นการทั่วไป ไม่ใช่รับผิดเฉพาะกรณีที่กฎหมายบัญญัติไว้โดยตรงหรือโดยปริยายเท่านั้น ต่อมาปรากฏว่าศาลฎีกาคู่จะมีอิสระในการพิพากษามากขึ้น โดยได้ขยายความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคลมากขึ้น เช่น พิพากษาลงโทษนิติบุคคลในคดีปลอมเอกสารปลอมเครื่องหมายการค้า ข้อโกงประชาชน ตลอดจนความผิดฐานขัดคำสั่งเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา และความผิดตามพระราชบัญญัติ เช่น ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค ซึ่งเป็นความผิดที่ต้องการเจตนาด้วย ดังนั้นตามแนววินิจฉัยของศาลไทยแล้ว นิติบุคคลอาจมีความรับผิดได้เกือบทุกฐานความผิดเช่นเดียวกับบุคคลธรรมดา¹⁸

4.5 ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล กรณีกระทำโดยประมาท

แม้จะมีคำพิพากษาที่พิจารณาความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล กรณีกระทำโดยเจตนาแล้ว ดังนั้นจึงเกิดเป็นปัญหาว่า หากกรณีเป็นการกระทำความผิดโดยประมาทแล้ว นิติบุคคลจะต้องรับผิดในทางอาญาหรือไม่ และหากมีความเห็นกันว่าในกรณีดังกล่าวนิติบุคคลก็ต้องรับผิดทางอาญาด้วย จะอาศัยหลักเกณฑ์ใดเป็นข้อพิจารณาความรับผิดของนิติบุคคลในกรณีกระทำผิดโดยประมาท เพราะเมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญาของไทยแล้ว จะเห็นได้ว่าไม่มีบทบัญญัติใดที่ได้บัญญัติความรับผิดทางอาญาในการกระทำโดยประมาทของนิติบุคคลไว้แยกต่างหาก จากการกระทำโดยประมาทของบุคคลธรรมดา ดังนั้น หากเกิดกรณีที่นิติบุคคลกระทำผิดโดยประมาทจริง จึงเป็นปัญหาที่สมควรจะพิจารณาถึงหลักเกณฑ์ที่จะมาวินิจฉัยในเรื่องดังกล่าว

4.5.1 ก่อนมีคำพิพากษา

สำหรับกรณีของการกระทำผิดโดยประมาทนั้น ก็มีการตั้งคำถามกันมานานแล้วว่า นิติบุคคลจะต้องรับผิดทางอาญา ในกรณีกระทำผิดโดยประมาทหรือไม่ ซึ่งก่อนจะมีคำพิพากษาศาลฎีกาวางแนววินิจฉัยไว้ ก็ได้มีความเห็นต่างๆ กัน ดังนี้ อ.บัญญัติ สุชีวะ เคยได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า นิติ

¹⁸ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, "ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล ; การศึกษาทางกฎหมายเปรียบเทียบโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับประเทศไทย", (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527), น.125

บุคคลไม่อาจจะมีคามรับผิดชอบทางอาญา ในกรณีของการกระทำโดยประมาทได้ เนื่องจากความผิดที่กระทำโดยประมาทนั้น ความประมาทของผู้แทนของนิติบุคคล จะถือว่าเป็นความประสงค์ของนิติบุคคลน่าจะไม่ได้ เพราะการกระทำโดยประมาทนั้นมีสาเหตุการกระทำโดยเจตนาที่ประสงค์ต่อผล หรือยอมเสี่ยงผลจึงไม่อาจถือได้ว่าเป็นความประสงค์ของนิติบุคคล¹⁹ นอกจากนี้ ก็ยังมีผู้ให้ความเห็นในประเด็นดังกล่าว ในทางที่ว่านิติบุคคลก็อาจมีความรับผิดชอบทางอาญาในกรณีกระทำผิดโดยประมาทได้ โดยได้กล่าวว่าการกระทำโดยประมาท ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 59 วรรค 4 ได้แก่ การกระทำความผิดมิใช่โดยเจตนา แต่ได้กระทำไปโดยปราศจากความระมัดระวัง ซึ่งบุคคลในภาวะเช่นนั้นจักต้องมีตามวิสัยและพฤติการณ์ และผู้กระทำอาจใช้ความระมัดระวังเช่นนั้นได้ แต่หาได้ใช้ให้เพียงพอไม่ ปัญหาว่านิติบุคคลจะกระทำความผิดโดยประมาทได้หรือไม่นั้น เมื่อถือหลักตามคำพิพากษาฎีกาที่ 787-788/2506 ฎ.1341 ที่ว่านิติบุคคลมีเจตนาและการกระทำเป็นของตนเองได้ โดยผ่านทางผู้แทนนิติบุคคลเช่นนี้ หากผู้แทนนิติบุคคลแสดงเจตนา หรือกระทำการในอำนาจหน้าที่ภายในขอบวัตถุประสงค์ของนิติบุคคล แต่ได้แสดงเจตนาหรือกระทำการไปโดยปราศจากความระมัดระวังอันเป็นการประมาทแล้ว เห็นว่านิติบุคคลน่าจะต้องรับผิดชอบในการกระทำโดยประมาทนั้นได้ ทั้งนี้จะต้องพิจารณาจากลักษณะของความผิด พฤติการณ์ของการกระทำ อำนาจหน้าที่ของผู้แทนนิติบุคคล ประกอบกับวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลเป็นกรณีๆ ไปด้วย นอกจากนี้ก็มีตั้งกรณีปัญหาเพื่อเป็นตัวอย่างในการพิจารณาดังนี้ หากปรากฏข้อเท็จจริงว่า บริษัทนิติบุคคลประกอบกิจการเกี่ยวกับการใช้เรือรับส่งผู้โดยสาร (ประชาชน) ข้ามฟากแม่น้ำเจ้าพระยา ก่อนเกิดเหตุคนขับเรือ (ลูกจ้าง) ได้ทำรายงานแจ้งให้ผู้จัดการ (ผู้แทนนิติบุคคล) ทราบว่าพื้นเรือชำรุด ขอให้ระงับการใช้เรือลำนี้ชั่วคราว เพื่อซ่อมแซมโดยทำเป็นหนังสือรายงานด่วนถึงผู้จัดการ ปรากฏว่าผู้จัดการรับเรื่องที่ย่างานไว้แล้วเพิกเฉย ไม่ดำเนินการหรือสั่งการตามที่คนขับเรือรายงานมา แต่กลับสั่งให้ใช้เรือลำนั้นต่อไป เพราะหากนำมาซ่อมจะไม่มีเรือเพียงพอรับส่งผู้โดยสาร และจำทำให้รายได้ลดลง หลังจากนั้นไม่นานปรากฏว่ามีผู้โดยสารที่ขึ้นเรือตกจากเรือ เพราะพื้นเรือหักในขณะที่กำลังนั่งโดยสารอยู่ตามปกติ และจมน้ำตาย กรณีเช่นนี้หากฝ่ายผู้เสียหายเป็นโจทก์ยื่นฟ้องร้อง บริษัทนิติบุคคลเป็นจำเลย ฐานทำให้คนตายโดยประมาท ซึ่งผู้ให้ความเห็นในประเด็นนี้ ก็ได้กล่าวต่อไปว่า บริษัทนิติบุคคลน่าจะมีความผิดทางอาญาฐานทำให้คนตายโดยประมาทได้ เพราะถือว่าการเพิกเฉยไม่ดำเนินการแก้ไขของผู้จัดการ ก็เป็นการกระทำอย่างหนึ่ง (โดยงดเว้นการที่จักต้องกระทำเพื่อป้องกันผล) และถือว่าผู้จัดการควรจะได้เห็นผลว่าเกิดเหตุทำให้คนตกลงไปตายได้ ไม่วันใดก็วันหนึ่งจึงเป็นการกระทำที่ปราศจากความระมัดระวังซึ่งบุคคลในภาวะเช่นนั้นจักต้องมีตามวิสัยและพฤติการณ์ และผู้กระทำ (ผู้จัดการ) อาจใช้ความ

¹⁹ บัญญัติ สุชีวะ, “ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล”, บทบัณฑิตย 33 (2519) : 5

ระมัดระวังเช่นว่านั้นได้ แต่หาได้ใช้ให้เพียงพอไม่ ซึ่งเห็นว่ากรณีนี้ผู้จัดการมิได้มีเจตนา แต่ผลแห่งการกระทำ (โดยดเว้น) นั้นเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายได้ จึงน่าจะเป็นความผิดฐานทำให้คนตายโดยประมาท ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 291 ซึ่งเรื่องนี้หากเพียงผู้จัดการ (ผู้แทนของนิติบุคคล) และบริษัทนิติบุคคลในข้อหาความผิดฐานเป็นตัวการร่วมกันกระทำโดยประมาท เป็นเหตุให้มีผู้อื่นถึงแก่ความตายแล้ว อาจมีการลงโทษได้ กล่าวคือลงโทษจำคุกผู้จัดการ (ผู้แทนของนิติบุคคล) และปรับนิติบุคคล²⁰

4.5.2 หลังมีคำพิพากษา

ต่อมาในปี พ.ศ. 2537 ก็ปรากฏว่าได้มีคำพิพากษาฎีกาที่ 3446/2537 ที่ตัดสินลงโทษนิติบุคคลในความผิดฐานประมาท เป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 291 ซึ่งนับได้ว่าคำพิพากษาดังกล่าวเป็นคำพิพากษาฎีกาคดีแรก ที่ลงโทษนิติบุคคลในการกระทำ ความผิดฐานประมาท ทั้งๆ ที่กฎหมายไทยก็ยังไม่มีความชัดเจนในเรื่องดังกล่าว และยังคงมีปัญหาถกเถียงกันอยู่ว่านิติบุคคลจะมีความรับผิดชอบทางอาญาในการกระทำโดยประมาทได้หรือไม่ คำพิพากษาฎีกาที่ 3446/2537 “รถยนต์บรรทุกก๊าซ คันหมายเลขทะเบียน 71-0415 กรุงเทพมหานคร เป็นของจำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นนิติบุคคลประเภทบริษัทจำกัด มีจำเลยที่ 2 เป็นกรรมการผู้จัดการในวัน เวลาและสถานที่เกิดเหตุตามฟ้อง นายสุทัน ผักแคเล็ก ลูกจ้างของจำเลยที่ 1 ได้ขับรถยนต์บรรทุก ก๊าซคัดดังกล่าวเพื่อนำก๊าซปิโตรเลียมเหลว (แอล.พี.จี) ไปส่งให้แก่ลูกค้า และได้เกิดเหตุพลิกคว่ำ ทำให้เกิดเพลิงไหม้ทรัพย์สินของผู้อื่น และบุคคลอื่นถึงแก่ความตายได้รับอันตรายสาหัส และได้รับอันตรายแก่กายเป็นจำนวนมาก ศาลชั้นต้นพิพากษาลงโทษจำเลยทั้งสองตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 291 ซึ่งเป็นกฎหมายบทที่มีโทษหนักที่สุด ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 90 ให้ลงโทษจำเลยที่ 1 ปรับ 20,000 บาท จำเลยที่ 2 จำคุก 5 ปี และศาลอุทธรณ์พิพากษายืน และศาลฎีกาได้พิพากษาแก้เป็นว่าให้ลงโทษจำคุกจำเลยที่ 2 มีกำหนดระยะเวลา 2 ปี และปรับ 20,000 บาท ส่วนโทษจำคุกให้รอการลงโทษไว้มีกำหนด 3 ปี ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 56”

²⁰ สุรพงศ์ อัสวราพาณิชย์, “ ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล”, (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526), น.70-71

4.5.3 ข้อสังเกตจากคำพิพากษา

จากคำพิพากษาฎีกาข้างต้น อ.สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล ได้ตั้งข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับปัญหาเรื่องความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล ดังนี้²¹

1. คำพิพากษาฎีกาที่ 3446/2537 เป็นคำพิพากษาคดีแรกที่ลงโทษนิติบุคคลในความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท โดยศาลฎีกาได้พิพากษาลงโทษนิติบุคคลในความผิดฐานกระทำโดยประมาท โดยศาลฎีกาได้พิพากษาลงโทษนิติบุคคลในความผิดฐานกระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 291

ปัญหาจึงน่าพิจารณาว่า ศาลฎีกาได้พิจารณาการกระทำโดยประมาทของจำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นนิติบุคคลอย่างไร เนื่องจากในคำพิพากษาที่เป็นบรรทัดฐาน อย่างในคำพิพากษาฎีกาที่ 787-788/2506 นั้นเป็นคำวินิจฉัยว่านิติบุคคลมีความผิดในความผิดที่ต้องกระทำโดยเจตนา โดยศาลฎีกาถือเอาเจตนาของผู้แทนนิติบุคคล ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 70 วรรค 2 มาเป็นเจตนาในกฎหมายอาญา แต่ในกรณีตามคำพิพากษาฎีกาที่ 3446/2506 นี้ เป็นการกระทำโดยประมาทมิใช่การกระทำโดยเจตนา จึงไม่อาจอ้างหลักตามแนวคำพิพากษาฎีกาที่ 787-788/2506 เป็นบรรทัดฐานได้

2. หากพิจารณาหลักเรื่องการทำโดยประมาท ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 59 วรรค 4 ซึ่งบัญญัติว่า

“ การกระทำโดยประมาท ได้แก่การกระทำผิด มิใช่โดยเจตนา แต่กระทำโดยปราศจากความระมัดระวังซึ่งบุคคลในภาวะเช่นนั้นจักต้องมีตามวิสัย และพฤติการณ์ และผู้กระทำอาจใช้ความระมัดระวังเช่นนั้นได้ แต่หาได้ใช้ให้เพียงพอไม่”

ข้อความดังกล่าวพอจะเห็นได้ว่า เฉพาะบุคคลธรรมดาที่มีชีวิตจิตใจเท่านั้น ที่จะมี ความประมาทในทางอาญาได้ ทั้งนี้เนื่องจากการพิจารณาว่าควรมีความระมัดระวังหรือไม่นั้น จะต้องดูจากวิสัยและพฤติการณ์ที่ผู้นั้นอาจใช้ความระมัดระวังได้

“วิสัย” ที่บุคคลจะต้องใช้ความระมัดระวัง หมายความว่า ลักษณะที่เป็นอยู่ของบุคคลผู้กระทำ บางทีเรียกว่า สภาพภายในตัวผู้กระทำ

“พฤติการณ์” หมายถึง ข้อเท็จจริงประกอบการกระทำ บางทีก็เรียกว่า เหตุภายนอกตัวผู้กระทำ จากความหมายของการระมัดระวังโดย “วิสัย” และ “พฤติการณ์” ดังกล่าว จะเห็นได้ว่า เฉพาะบุคคลธรรมดาเท่านั้นที่จะมีการกระทำโดยประมาทได้

²¹ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, “ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับคำพิพากษาฎีกาที่ 3446/2537 เรื่อง ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล”, วารสารนิติศาสตร์ 25 , 1-2 (มีนาคม – มิถุนายน, 2538) , : .268-271

หากพิจารณาจากคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3446/2537 แล้ว ศาลฎีกาได้วินิจฉัยว่า จำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นนิติบุคคลได้กระทำโดยประมาท โดยวินิจฉัยว่า ".....การกระทำของจำเลยที่ 1 (บริษัทนิติบุคคล) จึงเป็นการกระทำโดยประมาทปราศจากความระมัดระวัง ซึ่งจำเลยที่ 1 ผู้มีอาชีพประกอบกิจการค้าและขนส่งก๊าซซึ่งเป็นวัตถุไวไฟและอันตราย ตามวิสัยและพฤติการณ์ของผู้ประกอบการค้าเช่นจำเลยที่ 1 จำต้องให้ความระมัดระวังมากเป็นพิเศษกว่าผู้ที่ประกอบอาชีพชนิดอื่น เพราะถ้าหากมิได้ให้ความระมัดระวังเป็นพิเศษแล้วก็จะเกิดอันตรายถึงชีวิตและทรัพย์สินของผู้อื่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องด้วยเช่นคดีนี้....."

จะเห็นได้ว่า ศาลฎีกามีได้วินิจฉัยว่า จำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นนิติบุคคลไม่ได้ให้ความระมัดระวังโดยวิสัยและโดยพฤติการณ์อย่างไร หรือจะถือเอาการกระทำโดยประมาทของจำเลยที่ 2 ที่เป็นผู้แทนนิติบุคคลเป็นการกระทำโดยประมาทของจำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นนิติบุคคล ทำนองเดียวกับการวินิจฉัยในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 787-788/2506 ซึ่งน่าจะเป็นเช่นนั้นได้ เนื่องจากว่าในคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าว ใช้หลักจากมาตรา 70 วรรค 2 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าการแสดงเจตนาของผู้แทนนิติบุคคลภายในขอบอำนาจและภายในวัตถุประสงค์ย่อมเป็นการแสดงเจตนาแทนตัวนิติบุคคลนั่นเอง แต่ทั้งนี้ไม่ใช่การกระทำโดยประมาทแต่อย่างใด

3. แม้ศาลฎีกาในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3446/2537 จะวินิจฉัยว่าจำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นนิติบุคคลมีความผิดตามมาตรา 291 แห่งประมวลกฎหมายอาญารัฐธรรมนูญกระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายก็ตาม แต่ศาลฎีกาก็ไม่อาจลงโทษจำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นนิติบุคคลตามบทบัญญัติดังกล่าวได้เพราะกฎหมายบัญญัติให้ ".....ระวางโทษจำคุกไม่เกินสิบปี และปรับไม่เกินสองหมื่นบาท" ดังนั้น ในคดีดังกล่าวศาลฎีกาจึงได้ระวางโทษตามที่ศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์วินิจฉัยคือ ให้ลงโทษปรับสองหมื่นบาทเท่านั้น เนื่องจากศาลไม่อาจลงโทษจำคุก จำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นนิติบุคคลได้ เพราะโดยสภาพของนิติบุคคล ศาลไม่อาจลงโทษจำคุกได้ ปัญหาความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคลนี้ จึงดูประการหนึ่งว่าหากจำเลยเป็นนิติบุคคลแล้ว จำเลยก็จะได้รับอภิสิทธิ์ที่ศาลไม่ลงโทษอย่างอื่นได้ นอกจากโทษปรับและริบทรัพย์สินเท่านั้น ไม่ว่าความผิดที่ศาลวินิจฉัยว่านิติบุคคลได้กระทำมีความร้ายแรงเพียงไรก็ตาม และแม้กฎหมายจะบัญญัติถึงโทษจำคุกศาลก็ไม่อาจลงโทษจำคุกได้

4. จากข้อสังเกตดังกล่าวข้างต้น อ.สุรศักดิ์ จึงมีความเห็นว่า นิติบุคคลไม่อาจมีความรับผิดทางอาญาในความผิดประเภทที่บทบัญญัติของกฎหมายใช้คำว่า "ผู้ใด" โดยมีได้เจาะจงให้นิติบุคคลต้องรับผิด หรือมิได้เจาะจงให้ผู้ที่มี "ฐานะ" อย่างไรก็ดีต้องรับผิด เพราะฝ่ายนิติบุคคลมิได้มีเจตนารมณ์ที่จะให้ลงโทษนิติบุคคลในกรณีดังกล่าวแต่อย่างใด และผลตามมาจึงเป็นว่าการที่ศาลจะลงโทษนิติบุคคลทางอาญาในกรณีดังกล่าว โทษที่กำหนดไว้ก็ไม่ใช่โทษที่ฝ่ายนิติบุคคลเจตนาจะให้ลงแก่นิติบุคคลแต่อย่างใด

ดังนั้น การที่ศาลฎีกาของไทยยังคงลงโทษนิติบุคคลในกรณีดังกล่าว แม้ไม่ตรงกับเจตนารมณ์ของฝ่ายนิติบัญญัติก็ตาม ทำให้ศาลฎีกาของไทยจำต้องลงโทษนิติบุคคลเท่าที่สภาพของนิติบุคคลจะเปิดช่องให้ลงโทษเท่านั้น โดยศาลฎีกาไม่อาจใช้ดุลพินิจลงโทษตามระวางโทษที่กฎหมายกำหนดไว้ได้ ดังเช่นในคดีตามคำพิพากษาฎีกาที่ 3446/2537 แม้คดีดังกล่าวจะร้ายแรง และสะท้อนขวัญแก่คนทั่วไป เนื่องจากมีคนตายเป็นจำนวนมาก และมีความเสียหายทางทรัพย์สินมหาศาลก็ตาม ศาลฎีกาจึงได้แต่งโทษปรับนิติบุคคลในอัตราสูงสุดคือ 20,000 บาทเท่านั้น

4.5.4 วิเคราะห์แนวทางการวินิจฉัยของศาล

ตั้งแต่ที่ศาลได้พิจารณาความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล ไว้ในคำพิพากษาฎีกาที่ 787/2506 ที่ได้กลายมาเป็นบรรทัดฐานการวินิจฉัยกรณีการกระทำผิดโดยเจตนาของนิติบุคคล จนกระทั่งสืบเนื่องมาถึงคำพิพากษาฎีกาที่ 3446/2537 ที่เป็นการวินิจฉัยความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลกรณีการกระทำผิดโดยประมาท สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าศาลไทยพยายามดึงเอานิติบุคคลให้เข้ามารับผิดชอบด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีการกระทำผิดโดยประมาท จากข้อสังเกตข้างต้น ผู้เขียนก็มีความเห็นเพิ่มเติมดังนี้

1. หลักเกณฑ์ที่ศาลใช้วินิจฉัย เมื่อวิเคราะห์คำพิพากษาฎีกาที่ 787/2506 แล้วก็พบว่าเทียบเคียงได้กับหลัก identification โดยที่ผู้เขียนได้ทำการศึกษาและได้กล่าวถึงแล้วในบทที่ 3 ซึ่งก็จะพบว่าหลัก identification นี้โดยหลักแล้วก็สามารถนำมาปรับใช้ได้กับกรณีที่นิติบุคคลกระทำผิดโดยประมาท จากหลักนี้ก็จะถือเอาการกระทำโดยประมาทของบุคคลที่เรียกได้ว่าเป็น directing mind ของนิติบุคคลเป็นหลักวินิจฉัยความรับผิดชอบของนิติบุคคล กล่าวคือ หากพบว่า บุคคลดังกล่าวมีความประมาทในการดำเนินงาน หรือการปฏิบัติงาน นิติบุคคลก็ต้องรับผิดชอบในฐานนั้นด้วย แต่หลักดังกล่าวปรับใช้ได้อย่างประสิทธิภาพก็ต่อเมื่อนิติบุคคลนั้นมีขนาดเล็ก หรือที่เรียกว่า one-person company เนื่องด้วยข้อจำกัดของหลักดังกล่าว ที่จะพิจารณาเฉพาะความประมาทในตัวบุคคลที่เป็น directing mind เท่านั้น จึงทำให้เป็นอุปสรรคสำคัญในการวินิจฉัยความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลขนาดใหญ่ เพราะนิติบุคคลขนาดใหญ่จะมีโครงสร้างที่ซับซ้อน จำนวนบุคลากรที่มาก ซึ่งบางตำแหน่งก็อาจมีผู้ปฏิบัติงานหลายคน จนบางครั้งจึงทำให้ยากต่อการวินิจฉัยว่าบุคคลใดในนิติบุคคลที่จะถือได้ว่าเป็น directing mind หรือในกรณีที่พิจารณาได้ว่าใครคือ directing mind ก็จะมีปัญหาที่ว่าในปัจจุบันบุคคลเหล่านี้มักจะหลบเลี่ยงความรับผิดชอบ โดยการไม่นำเอาการตัดสินใจ หรือการดำเนินการโดยเฉพาะมาผูกติดไว้กับตัวเอง ทำให้เวลาฟ้องร้องดำเนินคดีจึงขาดพยานหลักฐานที่จะชี้ให้เห็นถึงความประมาทในตัวของ directing mind เมื่อไม่อาจพิจารณาความผิดในตัวบุคคลดังกล่าวได้ก็ส่งผลให้ไม่อาจวินิจฉัยความรับผิดชอบของนิติบุคคลได้เช่นกัน

อย่างไรก็ตาม เมื่อวิเคราะห์จากคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3446/2537 ผู้เขียนก็เห็นว่า เป็นการนำเอาหลัก identification มาใช้วินิจฉัย เนื่องจากเมื่อพิจารณาเนื้อหาของคำพิพากษาแล้ว จะพบว่าศาลพิจารณาคดีของนิติบุคคล โดยดูจากความประมาทในการดำเนินงานของจำเลยที่ 2 ทั้งนี้เนื่องจากว่าจำเลยที่ 2 เป็นกรรมการผู้จัดการมีอำนาจหน้าที่ในการบริหารงานต่างๆ ของจำเลยที่ 1 (นิติบุคคล) ควบคุม สั่งการ และมอบนโยบายในการดำเนินการค้าแก่พนักงานของจำเลยที่ 1 แต่จำเลยที่ 2 ก็มีได้ทำการควบคุมดูแลให้การดำเนินงานดำเนินไปอย่างถูกต้องตามกฎหมายและระเบียบต่างๆที่เกี่ยวกับการประกอบกิจการของนิติบุคคล ซึ่งเป็นการไม่ปฏิบัติตามกฎหมายที่มุ่งคุ้มครองความปลอดภัยของประชาชน โดยการนำรถยนต์ที่ไม่ได้ผ่านการรับรองมาใช้ ส่วนถังก๊าซที่นำมาใช้ก็ผิดประเภท รวมถึงท่อจ่ายก๊าซก็ไม่ได้ติดตั้งลิ้นควบคุมการไหลของก๊าซ ดังนั้นการกระทำของจำเลยที่ 2 จึงเป็นการกระทำโดยประมาทปราศจากความระมัดระวังซึ่งบุคคลในภาวะเช่นจำเลยจำต้องปฏิบัติตามวิสัยและพฤติการณ์ เนื่องจากจำเลยที่ 2 ได้ดำเนินงานในนามของจำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นนิติบุคคลผู้มีอาชีพค้าขายก๊าซอันเป็นวัตถุวัตถุไวไฟ ดังนั้นการดำเนินงานจะต้องคำนึงถึงความปลอดภัยของประชาชน โดยจะต้องปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบโดยเคร่งครัด เพื่อป้องกันมิให้เกิดอันตรายแก่ชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน จากพยานหลักฐานทั้งหมดบ่งชี้ให้เห็นถึงความประมาทของผู้ที่เป็น directing mind ซึ่งนำมาเป็นข้อพิจารณาความผิดในตัวนิติบุคคล ดังนั้นนิติบุคคลจึงต้องรับผิดชอบประมาท ทั้งนี้เป็นการพิจารณาตามหลัก identification

2. นอกจากนี้ หากพิจารณาจากคำพิพากษาดังกล่าว จะพบว่ามีกรวางหลักอีกประการหนึ่งที่มีความน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือ ศาลฎีกาได้วางหลักที่ว่า ผู้แทนนิติบุคคลต้องรับผิดชอบทางอาญาแทนนิติบุคคล ซึ่งถือเป็นครั้งแรกที่มีการใช้หลักดังกล่าว ทั้งนี้เห็นว่าศาลพิจารณาว่าจำเลยที่ 2 ซึ่งเป็นผู้แทนนิติบุคคลมีหน้าที่ในการดำเนินการ ควบคุม และดูแลในทุกๆขั้นตอน ดังนั้นศาลจึงได้ลงโทษผู้แทนของนิติบุคคลด้วย แต่เนื่องจากประเทศไทยไม่เคยมีหลักดังกล่าวมาก่อน ดังนั้นถึงแม้ว่าศาลจะตัดสินลงโทษผู้แทนนิติบุคคลโดยให้จำคุกก็ตาม แต่ศาลก็ได้รอกการลงโทษไว้

3. แม้ว่าศาลจะตัดสินลงโทษจำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นนิติบุคคลตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 291 ฐานประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย แต่โทษที่จะลงได้ก็มีแต่เพียงโทษปรับเท่านั้น เนื่องจากข้อจำกัดสภาพของนิติบุคคลที่ไม่เปิดช่องให้ลงโทษอย่างอื่นได้ และโทษปรับในกรณีนี้ก็มีจำนวนเพียง 20,000 บาทเท่านั้น เมื่อเทียบกับความเสียหายที่เกิดขึ้นแล้ว จะเห็นได้ว่าเป็นจำนวนที่น้อยมาก ซึ่งจุดนี้ก็ถือว่าเป็นข้อบกพร่องของกฎหมายไทยเช่นกัน เพราะโทษดังกล่าวไม่อาจมีผลในทางยับยั้งหรือป้องกันการกระทำผิดซ้ำในอนาคตได้เลยจึงเป็นการผิดไปจากวัตถุประสงค์การลงโทษทางอาญา แต่ผู้เขียนก็เห็นว่าโทษดังกล่าวคงไม่ได้บัญญัติขึ้นมาเพื่อรองรับการกระทำผิดของนิติบุคคลเช่นกัน ดังนั้นในอนาคตหากจะมีการปฏิรูปกฎหมายในส่วนความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล โทษจึงเป็นประเด็นสำคัญที่จะต้องทำการพิจารณาแก้ไข ด้วย ทั้งนี้

เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพของนิติบุคคล และให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการลงทะเบียน นอกจากนี้ก็ควรพิจารณานำมาตรการเสริมอื่นๆ มาใช้บังคับกับนิติบุคคลด้วย เช่น การคุมประพฤติ นิติบุคคล เป็นต้น

4. มีการตั้งข้อสงสัยเกิดขึ้นถึงประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล โศกนาฏกรรมในครั้งนี้แท้จริงแล้วเกิดจากความประมาทของผู้ใด กล่าวคือ เป็นความประมาทของนิติบุคคลที่ไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบต่างๆตามที่กฎหมายได้กำหนดไว้ หรือเป็นความประมาทของคนขับรถที่ขับรถด้วยความเร็วจนเป็นสาเหตุให้รถพลิกคว่ำ จนถึงก๊าซหลุดจากตัวรถ ในกรณีนี้หากพิจารณาตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 63 ซึ่งเป็นการพิจารณาตามทฤษฎีเหมาะสม จะเห็นได้ว่าการกระทำโดยประมาทของจำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นนิติบุคคลนั้นมีความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล คือ ความเสียหายที่เกิดขึ้น เพราะในกรณีนี้แม้ว่าคนขับรถจะมีส่วนผิดคือขับรถด้วยความเร็วอันถือได้ว่าเป็นความประมาท จนถึงบรรจุก๊าซหลุดจากตัวรถและเกิดความเสียหายขึ้น แต่ความเสียหายในครั้งนี้ส่วนหนึ่งก็เกิดจากการกระทำโดยประมาทของจำเลยที่ 1 ด้วย เพราะจากพยานหลักฐานชี้ให้เห็นว่าหากจำเลยที่ 1 ปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนด ความเสียหายในครั้งนี้จะไม่เกิดขึ้นเลย กล่าวคือ ตัวถังบรรจุก๊าซที่นำมาใช้ก็ติดไปจากที่กฎหมายกำหนดไว้ เนื่องจากถังบรรจุก๊าซที่จะใช้ติดตั้งบนรถยนต์นั้นจะต้องผ่านกรรมวิธีความร้อนเพื่อลดแรงที่เกิดขึ้นบริเวณแนวเชื่อมถังบรรจุก๊าซให้เท่ากันตลอดทั้งถังซึ่งจะทำให้ถังบรรจุก๊าซนั้นมีความปลอดภัยในการใช้งาน การผ่านกรรมวิธีทางความร้อนจะทำให้ตะเข็บเชื่อมของถังบรรจุก๊าซนั้นไม่มีรอยร้าว หรือมีรูพรุน หรือรอยแตก ถังบรรจุก๊าซซึ่งตั้งบนพื้นดินไม่จำเป็นต้องรับแรงกระแทกของยานพาหนะที่แล่นไปมา การติดตั้งถังบรรจุก๊าซกับยานพาหนะตามกฎหมายได้กำหนดให้ติดตั้ง จะมีความมั่นคงแข็งแรงมากกว่าการติดตั้งถังบรรจุก๊าซที่ติดตั้งบนพื้นดินเพื่อป้องกันเวลารถยนต์บรรทุกก๊าซเกิดอุบัติเหตุ ถังบรรจุก๊าซจะไม่หลุดออกจากรถยนต์ วิธีการติดตั้งที่ใช้เหล็กแผ่นรัดถังบรรจุก๊าซเข้ากับตัวรถก็ไม่ถูกต้องตามประกาศของกรมโยธาธิการ เพราะตามหลักที่ถูกต้อง การยึดถังบรรจุก๊าซนั้นจะต้องยึดเข้ากับค้ำซีหรือโครงของรถ การทำเช่นนั้นจะทำให้เกิดความมั่นคงแข็งแรง เมื่อเกิดอุบัติเหตุถังบรรจุก๊าซจะไม่หลุดออกจากโครงรถ นอกจากนี้จากการตรวจสอบยังพบว่าท่อจ่ายก๊าซไม่ได้มีการติดตั้งลิ้นควบคุมการไหลของก๊าซในกรณีที่ก๊าซไหลออกมาในอัตรามากกว่าปกติ ในกรณีเช่นนี้ แต่โดยลำพังเฉพาะความประมาทของจำเลยที่ 1 ก็สามารถทำให้เกิดผลเช่นนั้นได้อยู่ในตัวเอง จึงถือได้ว่าความประมาทของการดำเนินงานของจำเลยที่ 1 เป็นเหตุให้เกิดโศกนาฏกรรมครั้งนี้ ดังนั้นผู้เขียนจึงเห็นด้วยกับคำวินิจฉัยของศาลฎีกาที่ว่า แม้อุบัติเหตุครั้งนี้สาเหตุส่วนหนึ่งจะเกิดจากความประมาทของนายสุทันลูกจ้างของจำเลยที่ 1 ขับรถยนต์บรรทุกก๊าซคันเกิดเหตุพลิกคว่ำ ทำให้ถังบรรจุก๊าซหลุดออกจากตัวรถ ก๊าซที่บรรจุอยู่ในถังรั่วไหลเกิดเพลิงไหม้และระเบิดอย่างรุนแรงเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย และได้รับอันตรายสาหัสจำนวนมาก รวมทั้งทรัพย์สินของผู้อื่นเสียหาย

ก็ตาม แต่ย่อมเป็นที่เห็นได้ว่า ผลของอุบัติเหตุในครั้งนี้มีสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากการกระทำของจำเลยที่ 1 ดังกล่าวด้วย หากใช่เป็นผลมาจากการกระทำโดยประมาทของนายสุทัศน์คนขับรถแต่ผู้เดียว เพราะถ้าจำเลยที่ 1 ได้ปฏิบัติตามกฎกระทรวงและประกาศกรมโยธาธิการเรื่องหลักเกณฑ์และวิธีการติดตั้งถังชนส่งก๊าซ และลักษณะ และส่วนประกอบภายในถังชนส่งก๊าซแล้วก็จะไม่เกิดเหตุการณ์เช่นนี้ ในทางตรงกันข้าม หากคนขับรถไม่ได้ขับรถเร็ว แต่ขับรถด้วยอัตราความเร็วปกติ ไม่เกิดอุบัติเหตุรถพลิกคว่ำ แต่ถังบรรจุก๊าซก็มีโอกาสที่จะหลุดจากตัวรถได้ เนื่องจากทั้งประเภทของตัวถังก๊าซ และวิธีการติดตั้งก็ผิดไปจากกฎหมายซึ่งกำหนดไว้เพื่อป้องกันตัวถังก๊าซหลุดจากตัวรถ นอกจากนี้ท่อจ่ายก๊าซก็ไม่มีล้นควบคุมการไหลเพื่อป้องกันกรณีที่ก๊าซไหลออกมามากกว่าปกติ ดังนั้นความเสียหายในครั้งนี้ย่อมมีความสัมพันธ์กับการกระทำโดยประมาทของจำเลยที่ 1

อย่างไรก็ตามผู้เขียนเห็นว่าจากกรณีนี้ก็ช่วยสะท้อนให้เห็นว่าโคกนาฏกรรมดังกล่าวสร้างความเสียหายอย่างมาก และเหตุการณ์ในทำนองนี้ก็ยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นประเทศไทยเองก็ควรที่จะมีมาตรการทางกฎหมายที่ชัดเจนเพื่อรองรับกับกรณีดังกล่าว แม้ว่าในทางปฏิบัติศาลไทยจะค่อนข้างยึดคำพิพากษาก่อนๆ เป็นบรรทัดฐานในการวินิจฉัยคดีหลังๆ แต่เนื่องจากประเทศไทยเป็นระบบซีวิลลอว์ที่ศาลควรเป็นแต่ผู้ที่ปรับใช้กฎหมายเท่านั้น แต่คำพิพากษานี้ก็ช่วยสะท้อนให้เห็นว่าถึงเวลาแล้วที่เราควรจะมี ความชัดเจนในส่วนของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบของนิติบุคคลโดยเฉพาะในความผิดทางอาญาทั่วไป เพราะถ้าหากเรามีมาตรการทางกฎหมายที่ชัดเจนก็จะทำให้นิติบุคคลได้ตระหนักและคำนึงถึงบทบาทของตนเอง และเพิ่มความระมัดระวังในการดำเนินงานของตนมากยิ่งขึ้น อีกทั้งการสร้างหลักกฎหมายที่ชัดเจนยังเป็นการแก้ไขปัญหามาตามแบบนิติวิธีอย่างที่เราควรจะเป็นในระบบซีวิลลอว์ด้วย

4.6 แนวทางปฏิรูปกฎหมายไทย

แม้ว่าศาลไทยจะได้ตัดสินลงโทษนิติบุคคลในกรณีกระทำโดยประมาท ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3446/2537 แล้วก็ตาม แต่ก็พบว่าเหตุการณ์ในทำนองเดียวกันก็ยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง สาเหตุประการหนึ่งก็เป็นเพราะว่าเรายังไม่มีมาตรการทางกฎหมายที่ชัดเจน คำพิพากษาดังกล่าวก็ไม่อาจถือเป็นบรรทัดฐานในสังคมไทยได้ เนื่องจากยังไม่ปรากฏหลักเกณฑ์ทางกฎหมายที่ชัดเจน ประกอบกับแต่เดิมที่มึความเห็นกันว่ากฎหมายไทยไม่ประสงค์ให้นิติบุคคลต้องรับผิดชอบอาญาเป็นการทั่วไป แต่สภาพการณ์ในปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไป นิติบุคคลเองได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับชีวิตของคนเรามากขึ้น ดังนั้นโอกาสที่นิติบุคคลจะสร้างผลกระทบต่อสังคมโดยส่วนรวมย่อมเกิดขึ้นได้มาก และหลากหลายรูปแบบมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นความผิดต่อชีวิต ร่างกาย หรือทรัพย์สิน เป็นต้น คำพิพากษาดังกล่าวถือเป็นสิ่งหนึ่งที่ช่วยสะท้อนให้เห็นว่าเกิดปัญหาเหล่านี้ขึ้นจริงในสังคมไทย กฎหมายในปัจจุบันก็ไม่เพียงพอที่จะแก้ไขปัญหาลักษณะนี้ได้ ถึงแม้ว่าศาลจะพยายามหาทางออกให้กับกรณีดังกล่าว แต่ก็ผิดไปจากระบบที่ควรจะเป็นในประเทศไทย ปัญหาดังกล่าวถือ

ได้ว่าเป็นปัญหาสำคัญที่เราเองควรให้ความสนใจและทำการปฏิรูปกฎหมายในส่วนนี้ ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางการปฏิรูปนิติบุคคลที่ในปัจจุบันต้องคำนึงถึงหลักการดูแลและกำกับกิจการที่ดี ซึ่งนอกจากนิติบุคคลจะต้องมีความโปร่งใสในการดำเนินงานแล้ว ยังจะต้องคำนึงถึงความรับผิดชอบที่นิติบุคคลต้องมีต่อสังคมด้วย ดังนั้นนิติบุคคลยิ่งต้องเพิ่มความระมัดระวังในการดำเนินงานของตนให้มากขึ้น กฎหมายอาญาในฐานะที่ใช้บังคับเป็นการทั่วไปและมีสภาพบังคับที่รุนแรงและเด็ดขาดถือได้ว่าเป็นเครื่องมือที่จะช่วยส่งเสริมการปฏิรูปการดำเนินงานของนิติบุคคลให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ดังนั้นหากต้องทำการปฏิรูปกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล สิ่งแรกที่จะต้องพิจารณาคือจะอาศัยหลักเกณฑ์ทางกฎหมายใดมาเป็นพื้นฐาน รวมทั้งรูปแบบของกฎหมายด้วย

4.6.1 ทฤษฎีทางกฎหมาย

(ก) หลัก identification

หลักดังกล่าว หากจะนำมาปรับใช้กับกรณีการกระทำโดยประมาทของนิติบุคคลแล้ว ก็สามารถนำมาปรับใช้ได้ แต่ก็มีอุปสรรคดังเช่นที่ผู้เขียนได้เคยกล่าวไว้แล้วในหัวข้อที่ 3.4 ส่วนกรณีที่จะนำมาปรับใช้กับการกระทำผิดของนิติบุคคลในประเทศไทย ผู้เขียนก็เห็นว่าคงจะต้องประสบปัญหาเช่นเดียวกันกับในประเทศอื่นๆ กล่าวคือ หลัก identification จะเป็นหลักที่ให้ความสำคัญ หรือถือเอาการกระทำเฉพาะของตัวบุคคลที่เรียกได้ว่าเป็น directing mind เป็นพื้นฐานพิจารณาความผิดของนิติบุคคล ดังนั้นการพิจารณาประเด็นเรื่องความประมาท ก็ต้องดูว่าบุคคลที่เป็น directing mind ได้กระทำหรือดำเนินงานไปโดยความประมาทหรือไม่ อย่างเช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 3446/2537 ซึ่งผู้เขียนก็เห็นว่าสามารถเทียบเคียงได้กับกรณีนี้ แต่หลักนี้ก็มิข้อจำกัดที่ว่า หลักดังกล่าวจะสามารถปรับใช้ได้ดีก็เฉพาะแต่นิติบุคคลขนาดเล็กเท่านั้น ที่มีความชัดเจนว่าใครเป็น directing mind และมีพยานหลักฐานชี้ให้เห็นได้ว่าเขามีความประมาทในการดำเนินงาน แต่หากเป็นนิติบุคคลขนาดใหญ่ การนำหลักดังกล่าวมาใช้มักจะไม่ประสบความสำเร็จ ดังเห็นได้จากการฟ้องร้องดำเนินคดีต่างๆ ในหลายๆ ประเทศ เนื่องจากนิติบุคคลขนาดใหญ่ที่มีโครงสร้างการบริหารงานที่ซับซ้อน บุคลากรจำนวนมาก ในบางตำแหน่งอาจมีผู้ที่ทำหน้าที่หลายคนด้วยกัน จึงเป็นการยากที่จะระบุว่าใครเป็น directing mind และในปัจจุบันบุคคลดังกล่าวมักจะหลบเลี่ยงความรับผิดชอบ โดยไม่นำเอาการตัดสินใจหรือการดำเนินการมาผูกติดไว้กับตนเอง จึงเป็นอุปสรรคอีกประการที่ทำให้พยานหลักฐานที่มีอยู่ไม่อาจบ่งชี้ได้ว่าการดำเนินงานของบุคคลที่เป็น directing mind เป็นการดำเนินงานโดยประมาท เมื่อไม่อาจหาความผิดในตัวบุคคลที่เป็น directing mind ของนิติบุคคลได้ ก็ไม่อาจที่จะวินิจฉัยความรับผิดของนิติบุคคลได้เช่นกัน ซึ่งผู้เขียนก็เห็นว่าหากประเทศไทยจะต้องทำการปฏิรูปกฎหมายในส่วนนี้ก็ไม่ควรนำเอาหลัก

identification มาเป็นพื้นฐาน เพราะจะนำมาใช้ได้อย่างจำกัด ไม่ครอบคลุมถึงนิติบุคคลประเภทใหญ่ๆ หลักนี้จึงไม่น่าจะเป็นแนวทางที่นำมาใช้เป็นพื้นฐานปฏิรูปกฎหมายในประเทศไทย

2. หลัก respondeat superior

หลักนี้มีการนำมาใช้อย่างแพร่หลายในการพิจารณาความรับผิดของนิติบุคคลในประเทศสหรัฐอเมริกาแต่หลักนี้ก็มิชอบพอตรงที่ว่าเป็นหลักที่กว้างเกินไป เนื่องจากนิติบุคคลที่เป็นนายจ้างต้องรับผิดชอบในการกระทำทุกอย่างของลูกจ้าง หากลูกจ้างได้กระทำไปภายในขอบอำนาจหน้าที่ ภายในทางการที่จ้าง และได้ก่อให้เกิดประโยชน์แก่นิติบุคคล แม้ว่าจะเป็นลูกจ้างในระดับล่างก็ตาม ผู้เขียนก็เห็นว่า หลักนี้ก็มิเหมาะกับประเทศไทย เพราะเป็นหลักที่พิจารณากว้างเกินไป

3. หลัก aggregation

หลักนี้มีความคล้ายกับหลัก identification ตรงที่ว่าเป็นการพิจารณาความรับผิดของนิติบุคคล จากความผิดของบุคคลธรรมดาเป็นพื้นฐาน แต่หลักนี้มีความต่างจากหลัก identification ตรงที่หลัก aggregation จะพิจารณาความผิดในตัวบุคคลธรรมดาขยายประเภทจากที่เคยพิจารณาจำกัดเฉพาะในตัวบุคคลที่เป็น directing mind เท่านั้น ให้ครอบคลุมถึงบุคคลประเภทอื่นๆ มากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นลูกจ้าง เจ้าหน้าที่ หรือตัวแทน หรือความประมาทก็สามารถพิจารณาว่าในการบริหารงานนั้นมีการควบคุมและสอดส่องการกระทำของลูกจ้าง ตัวแทน หรือเจ้าหน้าที่ที่เพียงพอหรือไม่ หลักนี้เรียกได้ว่าเป็นการพิจารณาความประมาทในสภาวะที่รวมกลุ่มกัน กล่าวคือในนิติบุคคลหนึ่งๆ ซึ่งมีขั้นตอนและกระบวนการของการดำเนินงานหลายอย่าง หากมีความประมาทเกิดขึ้นในแต่ละขั้นตอน ความประมาทเหล่านี้จะถูกรวมนำมาพิจารณาว่าเป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดผลคือความเสียหายหรือไม่ ซึ่งหลักนี้ก็มีการนำไปใช้ทั้งในประเทศแคนาดา และออสเตรเลีย ทำให้การพิจารณาความรับผิดของนิติบุคคลมีประสิทธิภาพมากขึ้นและมีส่วนช่วยขจัดข้อจำกัดที่เคยมีมาได้ ดังนั้นหลักนี้จึงเป็นแนวทางที่น่าสนใจที่จะนำมาใช้ปฏิรูปกฎหมายในประเทศไทยได้ เนื่องจากหลักนี้น่าจะสอดคล้องกับแนวคิดของกฎหมายไทยที่พิจารณาความผิดของนิติบุคคลโดยพิจารณาความผิดในตัวบุคคลที่เป็นผู้แทนเป็นพื้นฐาน เพียงแต่ขยายประเภทของบุคคลที่จะนำมาเป็นพื้นฐานการพิจารณาให้มากขึ้น และแนวทางการแก้ไขกฎหมายก็ควรเป็นไปในระบบซีวิลลอว์ที่ควรบัญญัติออกมาเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจน

4. หลัก organizational fault

หลักนี้ถือว่าเป็นหลักที่ความแตกต่างจากหลักทั้งสามข้างต้นอย่างสิ้นเชิง เพราะเป็นหลักที่ไม่ได้พิจารณาความรับผิดของนิติบุคคลโดยวินิจฉัยจากความผิดของตัวบุคคลเป็นหลัก แต่หลักนี้จะพิจารณาจากภาพรวมของทั้งองค์กรเพื่อวินิจฉัยว่ามีการกระทำความผิดหรือไม่ โดยจะพิจารณาจากนโยบาย แนวปฏิบัติภายในองค์กร หรือแม้แต่วัฒนธรรมของนิติบุคคล ว่าสิ่งเหล่านี้ได้มีส่วน

จากนโยบาย แนวปฏิบัติภายในองค์กร หรือแม้แต่วัฒนธรรมของนิติบุคคล ว่าสิ่งเหล่านี้ได้มีส่วนช่วยกระตุ้น หรือส่งเสริมให้มีการกระทำความผิด หรืออย่างน้อยก็ไม่ได้มีส่วนในการยับยั้งป้องกัน การกระทำผิดดังกล่าว ดังนั้นหากพิจารณาตามหลักนี้แล้วทั้งองค์กรจะต้องมีส่วนรับผิดชอบกับความเสียหายที่เกิดขึ้น แนวความคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นอย่างเด่นชัดในประมวลกฎหมายอาญาของประเทศออสเตรเลีย (คอมมอนเวลธ์) ปี 1995 ที่ได้ยึดรูปแบบของวัฒนธรรมของนิติบุคคลในการปฏิรูปกฎหมายในส่วนนี้ แต่ในส่วนของความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลที่ได้กระทำโดยประมาทปรากฏแนวคิดของหลัก aggregation

โดยสรุปแล้วผู้เขียนเห็นว่า หลัก aggregation และหลัก organizational fault เป็นทฤษฎีทางกฎหมายในยุคใหม่ที่สมควรนำมาเป็นแนวทางเพื่อทำการแก้ไขกฎหมายในส่วนความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล โดยเฉพาะจะสามารถทำให้พิจารณาได้ครอบคลุมถึงกรณีของการกระทำโดยประมาทด้วย เนื่องจากเป็นหลักเกณฑ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นพลวัตรของนิติบุคคล และสอดคล้องกับความเป็นจริงที่เกี่ยวกับการดำเนินงานของนิติบุคคลในยุคปัจจุบัน นอกจากนี้ผู้เขียนยังเห็นว่าทั้งสองหลักนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงหลักที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ก็คือหลักความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล กล่าวคือ หลัก aggregation ก็จะพิจารณาความประมาทต่างๆที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของบุคคลในแต่ละขั้นตอนรวมกันมาเป็นข้อพิจารณาว่าได้ก่อให้เกิดความเสียหายหรือไม่ หรือ หลัก organizational fault ก็จะพิจารณานโยบายและแนวปฏิบัติที่นั่นว่าได้มีส่วนกระตุ้นก่อให้เกิดการกระทำผิดหรือไม่ เรียกได้ว่าทั้งสองหลักนี้ถูกพัฒนาขึ้นมาเพื่อรองรับแนวคิดความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลและเป็นการนำเอาหลักทางกฎหมายอาญาในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลมาใช้ในรูปแบบหนึ่ง ซึ่งเห็นว่าเป็นแนวทางที่เหมาะสมที่จะนำมาใช้กับกรณีความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล

4.6.2 รูปแบบของการแก้ไข

(ก) การออกเป็นพระราชบัญญัติเฉพาะ

รูปแบบของการออกเป็นพระราชบัญญัติเฉพาะนี้จะเห็นได้จากประเทศอังกฤษ ซึ่งวิธีการนี้ก็มีข้อดีตรงที่มีความชัดเจนดีเพราะจะมีรายละเอียดในฐานความผิดนั้นๆอย่างละเอียด แต่ข้อเสียก็คือใช้ได้อย่างจำกัด เพราะยังมีความผิดประเภทอื่นๆอีกที่นิติบุคคลสามารถกระทำผิดได้โดยประมาท การออกเป็นพระราชบัญญัติก็จะไม่สามารถตอบสนองกับความผิดอื่นๆ ที่ในอนาคตมีโอกาสเกิดขึ้นได้ ดังนั้นการนำรูปแบบนี้มาใช้จึงไม่น่าจะเหมาะสมกับแนวทางการปฏิรูปกฎหมายในไทย

(ข) การแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา

วิธีการดังกล่าวตั้งอยู่บนพื้นฐานแนวคิดที่ว่าควรจะทำให้กฎหมายอาญาที่มีอยู่ใช้บังคับได้กับทุกคน รวมถึงนิติบุคคลด้วย รูปแบบดังกล่าวถูกนำมาใช้ในประเทศแคนาดา และประเทศออสเตรเลีย แต่อาจจะมี ความแตกต่างกันเล็กน้อย กล่าวคือ ประเทศแคนาดาเลือกที่จะแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลัก aggregation ที่หลักนี้คงยึดที่จะวินิจฉัยความรับผิดของนิติบุคคลโดยพิจารณาจากความผิดในตัวบุคคล ดังนั้นการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาของแคนาดา จึงมีสาระสำคัญที่ว่า เพิ่มเติมคำจำกัดความของคำว่าบุคคลให้หมายรวมถึงนิติบุคคล และในส่วนของความรับผิดของนิติบุคคลก็ได้ขยายประเภทของบุคคลที่จะนำมาเป็นหลักวินิจฉัยให้กว้างขึ้น กล่าวคือนอกจากบุคคลที่เป็น directing mind แล้วยังให้พิจารณาบุคคลที่เป็นลูกจ้าง เจ้าหน้าที่ หรือตัวแทนด้วย ส่วนการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาของออสเตรเลียแม้ในภาพรวมจะตั้งอยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมของนิติบุคคล แต่ในส่วนของ การกระทำผิดโดยประมาทจะเป็นแนวคิด aggregation

โดยสรุปแล้วผู้เขียนเห็นว่ามีความจำเป็นที่ประเทศไทยจะต้องดำเนินการปฏิรูปแก้ไขกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวกับความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล เพื่อเป็นการป้องกันมิให้เกิด โศกนาฏกรรมในลักษณะดังกล่าวขึ้นอีก อีกทั้งหากมีมาตรการทางกฎหมายที่ชัดเจนย่อมจะทำให้นิติบุคคลตระหนักในบทบาทของตนและดำเนินงานด้วยความระมัดระวังรอบคอบ ดังนั้นในเบื้องต้นผู้เขียนจึงขอเสนอว่าควรมีกฎหมายที่กำหนดเกี่ยวกับความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล โดยจะต้องมีประเด็นหลักๆ ดังนี้

- ควรทำการปฏิรูปทั้งในส่วนของการกระทำโดยเจตนาและประมาท ซึ่งในส่วนของการกระทำโดยประมาท เห็นว่าควรนำหลัก aggregation มาเป็นหลักในการพิจารณา เพราะเห็นว่าเป็นหลักที่น่าจะมีความสอดคล้องกับแนวทางการพิจารณาของไทย เพราะยังคงยึดการพิจารณาความผิดในตัวบุคคลเป็นข้อพิจารณา

- ในส่วนของโทษก็ควรแก้ไขเพิ่มเติม โดยเห็นว่าน่าจะมีการนำมาตรการอื่นๆ มาใช้บังคับกับนิติบุคคลเท่าที่จะไม่ขัดกับสภาพแห่งนิติบุคคล เช่น อาจมีการให้นิติบุคคลได้ออกประกาศโฆษณาถึงความผิดของตน อย่างที่มีในประเทศอังกฤษและแคนาดา ทั้งนี้เห็นว่าน่าจะมีส่วนช่วยยับยั้งและป้องกันการกระทำผิดซ้ำในอนาคต เพราะชื่อเสียงถือได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญในการดำเนินธุรกิจของนิติบุคคล หรือนำเอาการคุมประพฤติมาใช้กับนิติบุคคลโดยมีการกำหนดเงื่อนไขต่างๆ เช่น ให้นิติบุคคลทำประโยชน์แก่สาธารณะ เป็นต้น

4.6.3 แนวทางการวินิจฉัยความรับผิดของนิติบุคคลกรณีกระทำผิดโดยประมาท

หากกรณีมีการปฏิรูปกฎหมายในส่วนนี้ตามที่ได้นำเสนอข้างต้นก็จะช่วยให้ศาลไทยสามารถวินิจฉัยความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคลในกรณีกระทำผิดโดยประมาทได้ ซึ่งผู้เขียนจะขอยกตัวอย่างลักษณะของการกระทำผิดของนิติบุคคลโดยประมาท และแนวทางการการวินิจฉัยของศาลตามหลัก aggregation ดังนี้

มีบริษัทแห่งหนึ่งประกอบกิจการผลิตนมผง บุคลากรในบริษัทประกอบไปด้วย คณะกรรมการ ผู้จัดการฝ่ายต่างๆ เช่น ผู้จัดการฝ่ายควบคุมการผลิต ฝ่ายจำหน่าย เป็นต้น ซึ่งกระบวนการผลิตนั้นจะต้องมีการควบคุมอย่างเข้มงวด เนื่องจากมีสารชนิดหนึ่งที่เป็นส่วนผสมที่ต้องใส่เข้าไปในนมผงที่ต้องจำกัดปริมาณตามที่กำหนดไว้เท่านั้น เนื่องจากหากใส่เกินอัตราส่วนที่กำหนดไว้จะก่อให้เกิดอันตรายแก่ผู้บริโภคซึ่งเป็นเด็กทารกได้ จนอาจถึงขั้นเสียชีวิตได้ ดังนั้นในขั้นตอนของการผลิต จะมีผู้จัดการฝ่ายควบคุมการผลิตที่มีอำนาจหน้าที่ในการควบคุมการผลิตทุกขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของลักษณะและจำนวนของวัตถุดิบที่จะนำมาใช้ มาตรฐานในการผลิต ตลอดจนตรวจสอบคุณภาพของสินค้าที่ผลิตเสร็จแล้วก่อนนำออกจำหน่าย ซึ่งขั้นตอนของการผลิตถือว่ามีความสำคัญมากที่สุด ดังนั้นนอกจากจะมีผู้จัดการที่เป็นหัวหน้าแล้ว ก็ยังมีรองผู้จัดการเป็นผู้ช่วยตรวจสอบและควบคุมในทุกขั้นตอนของการผลิต เพื่อตรวจสอบให้สินค้าให้ได้คุณภาพและมาตรฐานตามที่กำหนดและไม่ก่อให้เกิดอันตรายแก่ผู้บริโภค แต่ข้อเท็จจริงปรากฏว่ามีข้อผิดพลาดเกิดขึ้นในขั้นตอนของการเติมสารดังกล่าวจนเป็นเหตุให้เด็กทารกที่บริโภคนมผงชุดดังกล่าวเข้าไปเกิดอาการเจ็บป่วย และบางรายก็ถึงขั้นเสียชีวิต จนมีการฟ้องร้องดำเนินคดีกับนิติบุคคลในข้อหากระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้มีผู้ถึงแก่ความตาย ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 291 ด้วย ในกรณีนี้จะแยกการพิจารณาออกเป็น 2 กรณี กล่าวคือ

กรณีแรก หากในขั้นตอนการผลิต ลูกจ้างประมาททำสารชนิดดังกล่าวหกลงไปเกินอัตราส่วนที่กำหนด แล้วไม่แจ้งผู้จัดการทราบ

กรณีที่สอง หากลูกจ้างเติมสารดังกล่าวลงไป ปริมาณที่เกินกำหนดเอง ทั้งๆที่ทราบถึงอันตรายของสารดังกล่าว

ในกรณีแรก หากพิจารณาตามหลัก aggregation ซึ่งเป็นหลักที่พิจารณาความรับผิดของนิติบุคคลจากความผิดในตัวบุคคลธรรมดาที่ไม่ได้จำกัดเฉพาะบุคคลที่เป็น directing mind เท่านั้น แต่สามารถพิจารณาความประมาทขยายไปถึงบุคลากรอื่นๆในองค์กรได้ด้วย ซึ่งก็รวมถึงลูกจ้างด้วย ดังนั้นเหตุการณ์ตามกรณีแรก ก็สามารถวินิจฉัยได้ว่า ในส่วนความรับผิดของนิติบุคคล หากพิจารณาตามหลัก aggregation ก็จะสามารถพิจารณาความประมาทของบุคคลอื่นๆ ในองค์กรหรือนิติบุคคลนั้นๆได้ ซึ่งในกรณีนี้ก็จะมีพยานหลักฐานที่บ่งชี้ถึงความประมาทในตัวของลูกจ้าง ซึ่งตามหลักที่ควรจะเป็นแล้วตัวของลูกจ้างผู้ปฏิบัติหน้าที่ในการเติมสารดังกล่าวควรจะต้อง

มีความระมัดระวังเป็นพิเศษ กล่าวคือ ต้องใช้ความระมัดระวังตามวิสัยของผู้ที่ทำหน้าที่ในหน่วยงานหรือองค์กรที่ประกอบวิชาชีพผลิตสินค้าสำหรับการบริโภคที่จะต้องมีความรอบคอบและระมัดระวังในการผลิต เพราะหากเกิดข้อผิดพลาดแล้วจะสามารถทำให้ผู้บริโภคได้รับอันตรายถึงแก่ชีวิตได้ ดังนั้นลูกจ้างที่ทำหน้าที่ดังกล่าวก็ควรที่จะต้องใช้ความระมัดระวังในการเติมสารดังกล่าว และนอกจากนี้ก็ต้องพิจารณาในส่วนของผู้ที่หน้าที่ที่จะต้องควบคุมการผลิตในส่วนอื่นๆด้วย เนื่องจากสารดังกล่าวต้องมีการควบคุมปริมาณอย่างเคร่งครัด ดังนั้นควรจะต้องมีมาตรการในการควบคุม ซึ่งในส่วนนี้ก็ต้องไปพิจารณาด้วยว่าผู้ที่ทำหน้าที่ในส่วนดังกล่าว ละเลยหรือไม่เอาใจใส่ในการทำหน้าที่ดังกล่าวหรือไม่ หากพบว่าผู้ที่ทำหน้าที่ดังกล่าวก็ไม่ได้ใช้ความระมัดระวังตรวจสอบหรือควบคุมการเติมสารดังกล่าว ความประมาทที่เกิดขึ้นในหลายๆขั้นตอน สามารถนำมารวมเพื่อเป็นข้อพิจารณาความผิดในตัวนิติบุคคลได้ หากพบว่าความประมาททั้งหลายเป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดผลคือความเสียหายขึ้น

ในกรณีที่สอง หากลูกจ้างเป็นคนที่เติมสารดังกล่าวในปริมาณที่เกินกำหนดเอง ทั้งๆที่ก็ทราบดีถึงอันตรายที่อาจเกิดขึ้นได้ ในส่วนนี้หากพิจารณาการกระทำของลูกจ้างแล้ว จะพบว่าเป็นการกระทำโดยเจตนาประสงค์ต่อผล เพราะเนื่องจากตัวลูกจ้างเองก็ทราบดีถึงอันตรายของการเติมสารดังกล่าวในปริมาณที่เกินกำหนดว่าสามารถทำให้ผู้ที่บริโภคเข้าไปเสียชีวิตได้ แต่ก็ยังคงฝันที่จะกระทำลงไป ดังนั้นในกรณีนี้ตัวลูกจ้างก็ต้องรับผิดชอบเจตนาฆ่าผู้อื่นโดยไตร่ตรองไว้ก่อน และในส่วนของความรับผิดของตัวนิติบุคคลเองหากพิจารณาตามหลัก aggregation แล้วนิติบุคคลก็ต้องรับผิดชอบประมาทด้วย เพราะถึงแม้ความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นจะเกิดจากการกระทำโดยเจตนาของลูกจ้าง แต่ด้วยโครงสร้างของการบริหารงานที่มีทั้งระดับผู้จัดการและผู้ช่วยที่จะต้องทำหน้าที่คอยสอดส่องและควบคุมการดำเนินงานของตัวลูกจ้างในทุกขั้นตอน ซึ่งหากผู้จัดการและผู้ช่วยได้ควบคุมและตรวจสอบการดำเนินงานอย่างใกล้ชิด บุคคลดังกล่าวควรจะต้องทราบถึงความผิดพลาดที่เกิดขึ้นก่อนที่จะนำออกจำหน่าย และสามารถแก้ไขป้องกันมิให้เกิดความเสียหายในครั้งนี้ได้ แต่เหตุการณ์นี้สะท้อนให้เห็นว่ามีความบกพร่องในการควบคุมการปฏิบัติงานของลูกจ้าง ผู้จัดการและผู้ช่วยที่มีหน้าที่ตรวจสอบบกพร่องในการทำหน้าที่ เช่นในกรณีนี้หากมีการตรวจสอบคุณภาพของนมผงที่ผลิตเสร็จแล้วก็อาจทำให้ทราบได้ว่าการเติมสารดังกล่าวเกินปริมาณที่กำหนด หรืออาจจะควบคุมการเบิกจ่ายสารดังกล่าวในแต่ละวันซึ่งจะสามารถช่วยป้องกันการกระทำของลูกจ้างได้ หรือหากไม่มีการควบคุมการเบิกจ่ายสารก็อาจทำการตรวจสอบการใช้สารในแต่ละวัน กล่าวคือ คำนวณว่าในแต่ละวันจะสามารถผลิตนมผงได้ปริมาณเท่าไร แล้วต้องใช้สารนั้นจำนวนเท่าไร หลังจากทำการผลิตในแต่ละวันเสร็จแล้วก็ค่อยทำการตรวจสอบปริมาณคงเหลือ เป็นต้น มาตรการเหล่านี้ถือว่าเป็นเครื่องมือที่จะช่วยควบคุมและสอดส่องการดำเนินงานของลูกจ้างได้ และมีความสำคัญในการบริหารงาน แต่การที่บุคคลดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นผู้จัดการ

หรือผู้ช่วยไม่มีการดำเนินมาตรการใดๆ อันจะแสดงให้เห็นได้ว่าการควบคุมและสอดส่องการดำเนินงานของลูกค้าอย่างเพียงพอ เท่ากับว่าเป็นการกระทำที่ประมาทปราศจากความระมัดระวัง ดังนั้นในกรณีนี้ตัวบริษัทก็ต้องรับผิดชอบการกระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นเสียชีวิตด้วย ซึ่งเป็นการพิจารณาความผิดตามหลัก aggregation ที่พิจารณาความผิดในตัวบุคคลที่เป็นผู้จัดการและผู้ช่วยที่มีหน้าที่ควบคุมและสอดส่องการดำเนินงานของลูกค้าที่เป็นไปอย่างหละหลวมไม่มีมาตรการที่เคร่งครัดในการควบคุมการดำเนินงาน จนเป็นเหตุให้ลูกค้าแอบเติมสารดังกล่าวเกินปริมาณที่กำหนด นอกจากนี้ความรับผิดชอบของนิติบุคคลตามที่ได้วินิจฉัยไว้ข้างต้นเป็นไปตามหลักความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลด้วย แม้ว่าความเสียหายในครั้งนี้จะเกิดขึ้นจากการกระทำโดยเจตนาของลูกค้า แต่ความเสียหายนี้ส่วนหนึ่งก็เกิดขึ้นจากการการควบคุมและการสอดส่องที่เป็นไปอย่างประมาทด้วย